

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/3 2025 s. 750-781, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KIRGIZ TÜRKÇESİNDE İLETİŞİM FİİLLERİ

Muhammed Ali İsmail FAKİRULLAHOĞLU*

Geliş Tarihi: 13 Şubat 2025

Kabul Tarihi: 15 Mayıs 2025

Öz

İnsanoğlu, varoluşundan itibaren dış dünya ile etkileşim hâlinde olarak varlığını sürdürmektedir. Dilin söz varlığında iletişim sürecinin gerçekleşme yöntemini ifade eden kelime türleri bulunmaktadır. Bu kelime türleri içerisinde yer alan fiiller, dilin temel sözlük birimlerini oluşturmaktadır. Literatürde fiillerin anlamsal özelliklerinin dikkate alındığı çeşitli sınıflandırma önerileri ortaya konulmuştur. Fiilleri çeşitli ölçütlere göre uygun şekilde sınıflamak, fiillerin dil bilimsel özelliklerini anlamaya olanak tanımaktadır.

Anlamsal bakımdan fiil sınıflandırmalarında, “de-, söyle-, konuş-, sor-, sohbet et-, duyur-” gibi fiiller, düşünce, duygu ve bilgilerin bir kişiden diğerine aktarılmasında başlıca rol oynadıkları için “iletişim fiilleri” grubu içinde değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesindeki iletişim fiilleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel amacı, Kırgız Türkçesinde kullanılan iletişim fiillerini belirleyerek anlamsal özelliklerine göre gruplandırmaktır. Çalışmada “*Kırgızca-Türkçe Sözlük*” adlı iki ciltlik eserdeki madde başlarından tespit edilen 221 iletişim fiili, anlam, yapı ve köken özellikleri bakımından ele alınmıştır. Böylelikle, Kırgız Türkçesindeki iletişime dair fiil varlığının çeşitliliği ve zenginliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçeleri, Kırgız Türkçesi, fiil, iletişim fiilleri.

COMMUNICATION VERBS IN KYRGYZ TURKISH

Abstract

Human beings have been interacting with the outside world since their existence. There are word types in the vocabulary of the language that express the method of realization of the communication process. Verbs, which are among these word types, constitute the basic lexical units of the language. Various classification proposals have been put forward in the literature in which the semantic features of verbs are taken into consideration. Classifying verbs appropriately according to various criteria allows us to understand the grammatical features of verbs.

In semantic verb classifications, verbs such as “de-, söyle-, konuş-, sor-, sohbet et-, duyur-” are considered as “communication verbs” since they play a major role in transferring thoughts, feelings and information from one person to another. This study focuses on the communication verbs in Kyrgyz Turkish, one of the North-Western (Kypchak) Turkish dialects. The main purpose of the study is to determine the communicative verbs used in Kyrgyz

* Dr. Öğr. Gör.; Yalova Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, m.fakirullahoglu@yalova.edu.tr.

Turkish and group them according to their semantic features. In this study, 221 communication verbs in the two-volume work “Kyrgyz-Turkish Dictionary” were discussed in terms of their meaning, structure and origin. Thus, the diversity and richness of the verbs related to communication in Kyrgyz Turkish has been revealed.

Keywords: North-Western (Kypchak) Turkish dialects, Kyrgyz Turkish, verbs, communication verbs.

Giriş

İletişim, bireylerin çevrelerindeki nesneler, olaylar ve olgular hakkındaki bilgileri karşılıklı olarak paylaştığı, ortak bir anlam dünyası inşa etmeleri sürecidir. İnsanın doğasında var olan, çevresiyle etkileşim kurmasına ve anlam üretmesine olanak tanıyan iletişim, bu bakımdan insana özgü temel bir olgudur (Oskay, 2011, s. 1). İnsanlar, iletişim sürecinde temelde gönderici ve alıcı olarak iki role sahiptir. İletişimde mesajın ileticisi (gönderici / verici) iletiyi bir iletişim kanalıyla gönderilebilecek biçimde kodlar. Bu kodlama kelimeler, simgeler veya semboller belirlenerek gerçekleştirilir (Güz, 1998, 125; Oskay, 2011, s. 13). Gönderici tarafından kodlanan en karmaşık iletiler, dil göstergeleri vasıtasıyla daha kolay biçimde ifade edilerek alıcıya aktarılır. İnsanlar arasındaki iletişimin temelini söz, söze ait unsurlar ve konuşma oluşturur (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2018, s. 8). Dilin söz varlığında iletişim sürecinin gerçekleşme yöntemini ifade eden bazı kelime sınıfları bulunmaktadır. Bu kelime sınıfları içerisinde fiiller dilin en temel ve işlevsel sözlük birimlerinden biridir. Sözel iletişim sürecinde, “de-, cevap ver-, bilgi ver-, sor-, haber ver-, söyle-” gibi fiiller konuşma eylemine dayandırılır ve anlamsal fiil sınıflandırmalarında “iletişim fiilleri” grubuna dâhil edilir (Ärnazarov, 1982, s. 6; Erdem, 2007, s. 94).

Yabancı literatürde fiillerle ilgili anlam bilimsel, söz dizimsel ve dil bilgisel işlevlerini esas alan çeşitli sınıflama önerileri sunulmuştur (bk. Jackendoff, 1990; Dixon, 1991; Levin, 1993). Fiillerle ilgili anlamsal sınıflandırma çalışmalarında, “iletişim fiilleri” bu sınıflar içerisinde ele alınmaktadır. Bu anlamda iletişim fiilleri, son zamanlarda Türkiye’deki dil araştırmacılarının da üzerinde durduğu, dikkat çekici konular arasında yer almaktadır. Türkçe literatürde “iletişim fiilleri”¹ terimi, Batılı dil bilimcilerin çalışmalarından yola çıkarak Türk dil bilimine kazandırılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bk. Erdem, 2007, s. 94-103; Doğru, 2021, s. 139-142). Bazı dil bilimsel araştırmalarda iletişim fiilleri, mental fiillerin bir alt grubunda ele alınmaktadır (Viberg, 1994; Werth, 1998; Yaylagül, 2005; Şahin, 2012; Yıldız, 2016; Hirik 2018). Dixon (1991), Levin (1993) ve Biber vd., (1999) gibi araştırmacılar, iletişim fiillerini mental fiillerden bağımsız bir fiil sınıfı olarak değerlendirerek farklı bir sınıflandırma önermişlerdir. Bilgin Aksoy (2022, s. 126), Türk dili araştırmalarında, mental süreçlerin sonucunda ortaya çıkan açıklama ya da bir diğer adıyla iletişim fiillerinin de “mental fiiller” arasında yer aldığına dikkat çekmektedir. Söz konusu süreçlerde mental sürecin sonlandığını ve yeni bir sürecin başladığını ifade ederek bu fiil grubunun ayrı olarak ele alınması gerektiğini dile getirmektedir.

¹ İletişim fiilleri, farklı araştırmacılar tarafından çeşitli terimlerle adlandırılmakta olup, bu konuda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Yabancı dilde yapılan başlıca çalışmalar incelendiğinde, örneğin Levin’in (1993) *verbs of communication*; Viberg’in (1994), *verbal communication*; Biber vd., (1999) *communication verbs* şeklinde terim kullandığı görülmektedir. Türkoloji sahasında da iletişim fiilleri sınıfıyla ilgili farklı adlandırmalar yapılmaktadır; Ärnazarov (1982), *sözleşiş ilişkileri*, Yaylagül (2005), Biray (2007) *açıklama yapmayı anlatan fiiller*, Şirin User (2009), *etkileşim, iletişim*, Şahin (2012) *iletişim fiilleri*, Yıldız (2016), *iletişim fiilleri*, Hirik (2018), *açıklama fiilleri*.

Fiil sınıflandırma çalışmalarında, sıklıkla referans alınan temel kaynaklardan biri, Levin'in 1993 yılında yayımlanan "*English verb classes and alternations: A preliminary investigation*" başlıklı çalışmasıdır. Levin (1993), bu çalışmasında fiilleri anlamsal özelliklerine göre 48 farklı gruba ayırır. Levin'in (1993, s. 202-211), bu sınıflama önerisinde iletişim fiilleri (*verbs of communication*), dokuz alt başlıkta ele alınmaktadır: 1) mesaj aktarma fiilleri (*verbs of transfer of a message*): *ask* "sormak", *cite* "bahsetmek", *demonstrate* "göstermek", *dictate* "dikte etmek", *explain* "açıklamak", *explicate* "izah etmek", *narrate* "nakletmek", *read* "okumak", *show* "göstermek" vd. 2) anlatma fiilleri (*tell*): *tell* (only) "(sadece) anlatmak" 3) konuşma tarzı fiilleri (*verbs of manner of speaking*): *babble* "boşboğazlık etmek", *bark* "bağırarak", *cackle* "kıkırdamak", *drawl* "ağır konuşmak", *murmur* "mırıldamak", *moan* "inlemek", *scream* "çığlık atmak", *sing* "şarkı söylemek" vd. 4) iletişim aracı fiilleri (*verbs of instrument of communication*): *e-mail* "e-posta göndermek", *phone* "telefon etmek", *fax* "faks çekmek" vd. 5) konuşma fiilleri (*talk verbs*): *speak* "konuşmak", *talk* "(karşılıklı) konuşmak" 6) gevezelik fiilleri (*chitchat verbs*): *argue* "tartışmak", *chat* "sohbet etmek", *chatter* "çene çalmak", *chitchat* "gevezelik etmek", *confer* "müzakere etmek", *gossip* "dedikodu yapmak" vd. 7) söyleme fiilleri (*say verbs*): *announce* "duyurmak", *articulate* "telaffuz etmek", *blurt* "ağzından kaçırmak", *claim* "iddia etmek", *confess* "itiraf etmek", *confide* "sır vermek", *declare* "beyan etmek", *mention* "bahsetmek", *suggest* "tavsiye etmek" vd. 8) sızlanma fiilleri (*complain verbs*): *boast* "övünmek", *brag* "böbürlenmek", *complain* "şikayet etmek", *crab* "sızlanmak", *gripe* "yakınmak", *grouch* "söylenmek" vd. 9) tavsiye fiilleri (*advise verbs*): *admonish* "nasihat etmek", *advise* "öğütlemek", *warn* "uyarmak" vd. (Levin, 1993, s. 202-211).

Viberg (1997), iletişim fiillerini mental fiilin alt sınıfı içerisinde değerlendirir: "1) üst dil (*metalinguistic*): *apply*, *call* vd. 2) sözlü iletişim (*verbal communication*): *say*, *speak* vd. 3) algı (*perception*): *see*, *show* vd. 4) biliş (*cognition*): *think*, *know* vd. 5) istek (*desire*): *want* 6) diğer mental fiiller (*other mental verbs*): *choose* vd." (Viberg, 1994, s. 215). Biber vd., (1999), fiilleri anlamsal açıdan yedi farklı sınıfa ayırarak iletişim fiillerine ayrı bir başlıkta yer verir: 1) hareket fiilleri (*activity verbs*) 2) iletişim fiilleri (*communication verbs*) 3) mental fiiller (*mental verbs*) 4) nedensel fiiller (*causative verbs*) 5) olma fiilleri (*verbs of simple occurrence*) 6) ilişki fiilleri (*verbs of existence or relationship*) 7) görünüş fiilleri (*aspectual verbs*) (Biber vd., 1999, s. 360).

Diğer yandan Türkiye'de iletişim fiilleri üzerine yapılan bazı önemli çalışmalar bulunmaktadır. Yaylagül (2005), "*Türk Runik Harfli Metinlerdeki Mental Fiiller*" adlı çalışmasında, runik metinlerden elde ettiği verileri duyu, duygu, anı ve usamlama ile açıklama fiilleri olmak üzere dört grupta sınıflandırmıştır. Bu çalışmada, *ay-* "söylemek, buyurmak", *ti-* "demek", *sözläş-* "sözleşmek; konuşmak" vb. iletişim fiillerinin "açıklama fiilleri" başlığıyla incelendiği görülmektedir (Yaylagül, 2005, s. 24).

İletişim fiillerini mental fiillerden bağımsız şekilde ele alan çalışmalardan biri M. Erdem'e aittir. Erdem (2007, s. 94-103), "*Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde İletişim Fiilleri*" isimli çalışmasında Ārnazarov'un tasnifinden hareketle iletişim fiillerini incelemektedir. Biray (2007), "*Kazak Şivesi ve Denizli ağzında Kök Hâlindeki Benzer İdrak Fiillerinde Anlam Farklılaşmaları*" adlı bildirisinde iletişim fiillerini, idrak (biliş) fiillerinin bir alt grubu olarak değerlendirerek "*açıklama yapmayı anlatan fiiller*" başlığı altında "*de-*, *buyur-*, *sor-*" fiillerini ele almaktadır (Biray, 2007, s. 311). User (2009, s. 331-418), *Köktürk ve Ötüken-Uygur Kağanlığı Yazıtları* başlıklı çalışmasında fiilleri anlamsal yönden göre 23 gruba ayırır. Bu sınıflandırmada etkileşim / iletişim fiillerine de yer verir. Şahin (2012), *Türkmen Türkçesinde*

Mental Fiiller isimli çalışmasında iletişim fiillerini idrak fiilleri başlığı altında iki gruba ayırarak inceler: a) *Konuşma iletişim fiilleri* b) *Tartışma, münakaşa ifade eden iletişim fiilleri* (Şahin, 2012, s. 208-230). Yıldız (2016), *Eski Uygurcada Mental Fiiller* başlıklı çalışmasında iletişim fiillerini biliş fiilleri başlığı altında yer vermektedir (Yıldız, 2016, s. 153-186).

Ärnazarov'un (1982), *Türkmen Dilinde Sözleyiş İşlikleri* adlı eseri iletişim fiillerini konu edinmesi bakımından bu alandaki önemli çalışmalardan biridir. Oğuz grubu Türk lehçelerinden Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde yer alan iletişim fiillerini (sözleyiş işliklerini) karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Türkiye'de son dönemde iletişim fiilleri üzerine yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, bazı çalışmaların öne çıktığı görülmektedir. Soydan ve Saz (2019), Ärnazarov'un sınıflamasını esas alarak "*Lisânü't-Tayr*"daki iletişim fiillerini köken ve yapı bakımından değerlendirmiştir. Doğru (2021), Levin'in sınıflandırmasını temel alarak "*Risâletü'n-Nushiyye*"deki, Yıldız (2024) ise "*Behcetü'l-Hadâik*"teki iletişim fiillerini incelemiştir. Bir diğer çalışmada Karahancı (2022), "*Sevgili Arsız Ölüm*" adlı romanın dil ve üslubunda iletişim fiillerinin rolünü belirlemiş ayrıca tespit edilen bu fiilleri anlamsal yönden belirli ölçütlere göre tasnif etmiştir. Doğan (2022), Türkçeye ait dilsel ölçütleri esas alarak ele aldığı iletişim fiillerini yeni bir bakış açısıyla yedi farklı sınıfta ele almıştır (2022, s. 2441). Mevcut çalışmalarda, müstakil biçimde iletişim fiillerinin kökenlerini ve yapılarını derinlemesine inceleyen çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (bk. Soydan ve Saz, 2019). Çalışmada, Kırgız Türkçesindeki Türkçe kökenli iletişim fiilleri, mümkün mertebeye köken bilgisi sözlüklerinde yer alan bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir. Genel anlamda, Çağdaş Türk lehçelerinde kelimelerin kökenleri, yapıları ve nasıl geliştiği, dil bilimsel açıdan birçok değişkeni içeren ve kapsamlı bir inceleme gerektiren karmaşık bir alandır. Köken bilgisi sözlüklerinin yetersizliği, çağdaş Türk lehçelerinin incelenmesini oldukça güçleştirmektedir. Kırgız Türkçesinde köken bilgisi sözlüklerinin XX. yüzyılın son çeyreğinde hazırlandığı görülmektedir (bk. Akın, 2009, s. 57-58). Kırgız Türkçesindeki kelimelerin zaman içindeki değişimi, kelimelerin anlamlarının ve kullanım alanlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Bu da köken belirleme çalışmalarını daha karmaşık ve güç hâle getirmiştir. Çalışmada, mevcut sözlükler ve güncel kaynaklardan hareketle, Kırgız Türkçesindeki yansıma veya alıntı kelimelerden türetilen fiillerin yapısal ve anlamsal özellikleri değerlendirilmiştir (Kantar 2019; Tazhieva, 2020; Omuralıva, 2021; Akın, 2022).

1. Yöntem ve Kapsam

Bu makalede, Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesindeki iletişim fiilleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın temel amacı, Kırgız Türkçesinde kullanılan iletişim fiillerini belirleyerek anlamsal özelliklerine göre gruplandırmaktır. Ayrıca bu fiillerin anlam, yapı ve köken özelliklerinin incelenmesi, Eski Türkçedeki karşılıkları ile günümüz Kırgız Türkçesindeki kullanım biçimlerinin karşılaştırılması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında iletişim fiilleri, E. Arıkoğlu, C. Alimova, B. K. Selçuk ve R. Askarova tarafından hazırlanan *Kırgızca-Türkçe Sözlük* (2023) adlı iki ciltten oluşan eserin taranmasıyla tespit edilmiştir. Çalışmaya kaynak teşkil eden bu sözlük, yetmiş dört bin madde başıyla Kırgız Türkçesinin en kapsamlı sözlüğü olma özelliğini taşımaktadır. Bu kapsamlı eser, Kırgız Türkçesinin zengin kelime hazinesini yansımasıyla diğer sözlüklerden ayrılmaktadır. Söz konusu sözlükten derlenen fiiller, kapsamlı bir şekilde anlamsal sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmamızda sadece basit ve türemiş yapıları fiiller ele alınmış, birleşik yapıları fiiller bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Makalenin hacmini artırmamak amacıyla iletişim fiilleriyle ilgili belli başlı

örnek cümlelere yer verilmiştir. İletişim fiillerinin anlamsal yönden sınıflandırılmasında başta Ärnazarov (1982) olmak üzere, Levin (1993) ve Yıldız'ın (2016) çalışmalarından yararlanılmıştır. Bununla birlikte sınıflandırma aşamasında konuyla ilgili diğer çalışmalar da göz önünde bulundurularak yeni bir anlamsal sınıflandırma önerisi ortaya konulmuştur.

2. Kırgız Türkçesinde İletişim Fiilleri

2.1. Söyleme Fiilleri

ayt- (айт-) “1. söylemek, demek. 2. haber vermek, haber salmak. 3. halk bilimi ürünlerini anlatmak, söylemek, yakmak. 4. adamak, niyette bulunmak.” *Tuura aytat, -dep Borbuk kıykırıp tura kaldı.* “Doğru söylüyor, diye Borbuk haykırarak yerinden kalkıverdi.” *Cetimiş kündük toy ayıp...* “Yetmiş gün sürecek toyun haberini verip...” (KırgTS, I, s. 209). [ET. < ay- < ay-(i)-t- “söylemek” (EDPT, s. 266; 268; ÊSTJa, 1974, s. 111-112; DTS, s. 29; OTWF II, s. 763)]

boyomolo- (боёмоло-) “gerçeği saklayıp başka türlü söylemek.” *Boorukersip manaptar / Boyomolop kelçu ele.* “Acıyormuş gibi zenginler / Yalan söyleyerek gelirlerdi.” (KırgTS, I, s. 416) [ET. < boğu- “Boyamak.” (EDPT, s. 300; ÊSTJa, 1978, s. 178; DTS, s. 109) < Kırg. boyo- “boyamak” < boyo-mO < boyomo “boyanmış, boyaya konulmuş” < boyomo+L₃O-]

çuldura- (чулдур-) “1. bazı sesleri gerektiği gibi söyleyememek. 2. ötmek, kuş veya böcekler değişik sesler çıkarmak. 3. çocuk kendince bir şeyler söylemek, konuşmak. 4. çetrefil bir dille konuşmak, biraz konuşmak.” *Gülümkandan Kenceş bôltürüktörgö emne dep ele çuldurap catkanın surap catıştı.* “Gülümkan’a Kenceş’in kurt yavrularına neleri söylediğini soruyorlardı.” / *Oşondo aldımız mogolço çuldurap süylöp kalbadık bele.* “O zaman bazılarımız Moğolcayı biraz konuşmaya başlamıştık ya.” (KırgTS, I, s. 786). [< *çul+/dlr/+A-² < çuldura- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 183)]

de- (де-) “1. demek, söylemek. 2. düşünmek, niyet bildirmek. 3. ‘degen, dep’ şeklinde ad vermek veya belirlemek anlamında kullanılır. 4. herhangi kanı ve yargıya varmak.” *Oşol kızdı alam deyt.* “O kızla evleneceğim, diyor.” (KırgTS, I, s. 827) [ET. < ti- ~ te- “demek, söylemek; düşünmek; ad vermek” (EDPT, s. 433-434; ÊSTJa, 1989, s. 221-224; DTS, s. 546)]. Kelime, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

oozan- (оозан-) “1. ağzına almak, söylemek, bir sözü dile getirmek. 2. ağzına almak, yemek, içmek, tadına bakmak. 3. tadını almak, başından geçmiş olmak, yaşamak.” *Gülgaakı dep oozanba.* “Gülgaakı ismini ağzına alma.” (KırgTS, II, s. 1717) [ET. < agıs ~ agız “ağız” (EDPT, s. 98; ÊSTJa, 1974, s. 81; DTS, s. 21; VEWT, s. 8) < Kırg. < ooz “ağız” < ooz+An- < oozan-] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

2.2. Konuşma Fiilleri

apıraŋda- (апыраңда-) “sert ve kaba konuşmak.” (KırgTS, I, s. 29). *Apıraŋdap bolboysuŋ / Ce arak içken massıŋbı?* “Kaba konuşup söylersin / Yani içki içip sarhoş musun?” (KTTS, s. 101) [< *ap+/(I)r/(A)ŋ+dA- < apıraŋda- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 102)]

² Karahan, bu ekle ilgili Tenişev’e atıfta bulunarak, +dlr+A- gibi birçok ekin temelinde çağdaş lehçelerde belirgin bir gelişimi olmayan +A- ekinin araştırılması gerektiğini ve bu durumun Kırgız, Başkurt, Tatar ve benzeri bazı Türk lehçelerinde mevcut olduğunu ifade etmiştir (Karahan, 2006, s. 109).

babıra- (бабыра-) “1. Çok konuşmak. 2. Evli barklı, çoluk çocuk sahibi olmak.” *Babıray soy atındı, -dep demitti.* “Çok konuşmadan atını kes!” diye sıkıştırdı.” (KırgTS, I, s. 229). [$< *bab+/(I)r/+A- < babıra-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 106)]

bacakta- (бажакта-) “neşeli neşeli konuşmak.” *Ibırayım kubanıçı koyununa batpay, bacaktap turdu.* “İbrahim, çok sevinerek neşeli neşeli konuşuyordu.” (KırgTS, I, s. 229) [$< *bacak+ta- < bacakta-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 106)]

bacaŋda- (бажаңда-) “1. neşeli, keyifli olmak, neşeli neşeli konuşmak. 2. dalkavukluk etmek.” (KırgTS, I, s. 230). *Azimbay starçı murunkudan da kötörlö bocaŋdadı.* “Azimbay, önceki başçavuştan da daha neşeli konuştu.” (KTTS, s. 154). [$< *bac+a+ŋ/+dA- < bocaŋda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 107)]

bacılda- (бажылда-) “yüksek sesle durmadan çok konuşmak.” *nurkan bacıldap cattı.* “nurkan, yüksek sesle durmadan konuşuyordu.” (KırgTS, I, s. 230). [$< *bac+ıl/+dA- < bacılda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 107; Omuralieva, 2021, s. 106)]

bacıraŋda- (бажыраңда-) “neşeli bir şekilde konuşmak veya hareket etmek.” *Biri-biribizdi taanuga, tarihıbzga kayrılıuga ubakıt keldi, -dep abdan bacıraŋdadı.* “Birbirimizi tanıma, tarihimize dönme zamanı geldi.” Diye neşeli neşeli konuştu.” (KırgTS, I, s. 231) [$< *ba+/cIr/+A-ŋ+dA- < bacıraŋda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 107)]

bacıraş- (бажыраш-) “birbiriyle neşeli, keyifli şekilde konuşmak.” *Üçöö bacıraşp, dastorkonda ak tilekter ayıldı.* “Üçü neşeli neşeli konuştular, sofrada iyi dileklerde bulundu.” (KırgTS, I, s. 231). [bk. *bacıra-* > *bacıra-ş-*]

badılda- (бадылда-) “1. yüksek sesle, durmadan, hızlı hızlı konuşmak. 2. dırlanmak.” *Birinçi suroo boyunca bilgenderimdi badıldap sayray baştadım.* “Birinci soruyla ilgili bildiklerimi yüksek sesle şakımaya başladım. / Al dayıma badıldayt da turat. “O her zaman dırlanır durur.” (KırgTS, I, s. 231). [$< *bad+ıl/+dA- < badılda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 108; Omuralieva, 2021, s. 106)]

badıraŋda- (бадыраңда-) “neşeli şekilde konuşmak.” *Badıraŋdap ar kaçan / Bizge baatırlık süylöp kalasın!* “Neşeli şekilde her zaman / Bize kahramanca konuşup durursun!” (KırgTS, I, s. 233). [$< *bad+ır/(A)ŋ+dA- < badıraŋda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 108)]

bakalakta- (бакалакта-) “oldukça yüksek sesle konuşmak.” *Börküjördöy körünüz, aba! -dep bakalaktay bayağı şaşması kanat küülöp.* “Bundan emin olunuz, ağabey!” dedi yüksek sesle önceki gibi acele ederek.” (KırgTS, I, s. 238). [$< *bak-ALAK+ta- < bakalakta-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 109)]

baldıra- (балдыра-) “anlaşılması güç, muğlak konuşmak.” *Süylöp albay baldırap.* “Konuşmayarak anlaşılmayan bir şeyler mırıldadı.” (KırgTS, I, s. 254). [$< *bal+/dIr/+A- < baldıra-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 113; Omuralieva, 2021, s. 44)]

becire- (бежире-) “1. durmadan anlamsız konuşmak. 2. uzun uzun anlatmak.” *Kiçinkez Hanzada bir nerselerdi becirey berdi.* “Küçük Hanzada, durmadan bir şeyler konuşuyordu.” / *Özü da Ak-Moynokko kaçan, kantip kelgenin becirep ayıp berdi.* “Kendisinin de Ak-Moynok’a ne zaman, nasıl geldiğini uzun uzun anlattı.” (KırgTS, I, s. 323). [$< *bac \sim bec < bec+ır/+A- < becire-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 123)]

cebire- (жебире-) “çok konuşmak, laf kalabalığı yapmak.” (KırgTS, I, s. 571). *Cebirep ele maydalatıp süylöy beret* “Hep dırılanarak detayına kadar anlatır.” (KTTS, s. 441). [**ceb+/Ir/+A-* < *cebire-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 155)]

cüyölö- (жүйөлө-) “dosdoğru, ispat dayanak ve deliller göstererek bir konu hakkında konuşmak.” (KırgTS, I, s. 698) *Cüyölöp söz aytkanda / Çeçendi sözdön tandırgan*. “Yerinde söz söyleyip / Ustayı sözden şaşırtan” (KTTS, s. 498) [Moğ. (?) < **cüy* “sebeup, neden, asıl, öz, köken; düzen; uygunluk, elverişlilik, yakışırılık; disiplin; bilim dalı, çalışma veya öğrenme alanı” (Lessing, 2017, s. 1270); Kırg. *cüyö* “uygunluk, gerekçe, mantık, doğruluk” < *cüyö+L3O-* < *cüyölö-*]

dalpılda- (далпылда-) “1. paldır küldür hareket etmek. 2. *mec.* saçma sapan, abuk sabuk konuşmak.” (KırgTS, I, s. 810). *Kaçan bolso ele, dayını çok dalpılday beresiñ*. “Sen her zaman saçma şeyler söylüyorsun.” (KTTS, s. 327) [**dalp+Il+dA-* < *dalpılda-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 191)]

dobura- (добура-) “konuşmak, belli bir konudan söz etmek.” (KırgTS, I, s. 323). [**dob+/Ir/+A-* < *dobura-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 201)]

ebire- (эбире-) “1. susmadan devamlı konuşmak. 2. devamlı kıpırdamak, hareket etmek.” *Mındayda ebirep turçu ayalının maanayı suz ele*. “Böyle zamanda susmadan devamlı konuşan eşinin keyfi yoktu.” (KırgTS, I, s. 886). [**eb+(Ir)+A-* < *ebire-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 207)]

kobura- (кобура-) “1. konuşmak. 2. gereksiz bir şeyler söylemek, söylenmek, mırıldanmak.” *Öz ara koburagan üç kişi bala catkan terezenin tübünön öttü*. “Kendi aralarında konuşan üç kişi çocuğun yattığı pencerenin altından geçti.” (KırgTS, II, s. 1331). [**kob+/Ir/+A-* < *kobura-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 249; Omuralieva, 2021, s. 52)]

kocura- (кожура-) “1. konuşmak, söz etmek. 2. söylemek, yapılmasını istemek. 3. anlatmak, bilgi vermek.” *Kocuragan köpçülük ünün basıp toktoldu*. “Konuşan halk sesini keserek sustu.” (KırgTS, II, s. 1333). [**koc+/Ir/+A-* < *kocura-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 250; Omuralieva, 2021, s. 52)]

süylö- (сүйлө-) “1. konuşmak, belli bir konudan söz etmek. 2. konuşmak, bir dilin kelimeleriyle düşüncesini, sözlü olarak anlatmak. 3. konuşmak, konuşma dili olarak kullanmak. 4. konuşmak, gizli bir şeyi açığa vurmak, ele vermek.” *Süylöy ber, Tolgonay süylö*. “Konuşmaya devam et Tolgonay konuş.” (KırgTS, II, s. 1958). [ET. < *söz+ -le-* eki. *söy+le-* “söylemek, demek” (EDPT, s. 863; ÊSTJa, 2003, s. 318; DTS, s. 512; OTWF II, s. 445) < Kırg. *süy+L3O-* < *süylö-*]

2.3. Anlatma Fiilleri

baarda- (баарда-) “anlatmak, beyan etmek.” (KırgTS, I, s. 227). [ET. < *bağır* “karaciğer (birçok mecazi anlamı bulunmaktadır).” (EDPT, s. 317; ÊSTJa, 1978, s. 17-18; DTS, s. 78) < Kırg. *baar* “gönül” < *baar+L3A-* < *baarda-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

bayanda- (баянда-) “anlatmak, betimlemek, tasvir etmek.” *Mında al özünün köz karaşın sistemalangan türdö bayandayt*. “Burada o, kendi görüşünü sistemli bir şekilde anlatır.” (KırgTS, I, s. 310) [Ar. < *beyān* “1. kanıt, delil. 2. açıklama, anlatma. 3. belagatta anlatım yöntemlerini içine alan bölüm.” (KATS, s. 437) < Kırg. *bayan* < *bayan+L3A-* < *bayanda-*]

comokto- (жомокто-) “1. masal, efsane, hikâye anlatmak. 2. efsaneleştirerek anlatmak, tasvir etmek, açıklamak, izah etmek.” (KırgTS, I, s. 646; 647). *Süylörsün kiyin comoktop.* “Söyleyeceksin sonra masal edip.” (KTTS, s. 474) [Moğ. (?) < *domug (< domoq) “destan, hikâye, masal, efsane; tarihî hikâye; şaka, eğlence, alay” (Lessing, 2017, s. 334) < Kırg. comok < comok+L₃O- < comokto- (bk. ÊSTJa, 1989, s. 220-221)]

kaymanala- (кайманала-) “dolaylı olarak anlatmak.” *Bakaydın alingintip kaymanlap aytkan kebin çeçmeledi.* “Bakay’ın o şekildeki dolaylı olarak anlattığı sözü yorumladı.” (KırgTS, II, s. 1202). [Ar. < *ğaybāne < Kırg. kaymana “kinaye, üstü kapalı, sitemli söz.” (bk. Akın, 2022b, s. 606). < kaymana+L₃A- < kaymanala-]

sıpatta- (сыпатта-) “nitelemek, betimlemek, anlatmak.” *Andağ cagdaydı minamında sıpattadı.* “Oradaki durumu böylece anlattı.” (KırgTS, II, s. 1889). [Ar. < şıfa “1. sıfat, nitelik. 2. kalite. 3. durum, keyfiyet.” (KATS, s. 1123) < Kırg. sıpat “sıfat, yüz, kılık; betimleme, tasvir.” < sıpat+L₃A- < sıpatta-]

termele- (термеле-) “1. derlemek, toplamak. 2. mec. bir işle uğraşmak, meşgul olmak. 3. mec. anlatmak, detaylı anlatmak.” *Bektur iştin çoo-cayın termeledi.* “Bektur, olayın detaylarını anlattı.” (KırgTS, II, s. 2099). [ET. < tir- ~ ter- “bir araya getirmek, derlemek, toparlamak” (EDPT, s. 529; DTS, s. 553; VEWT, s. 475) < Kırg. ter- “dermek, toplamak” < *ter-mA+ < terme “derleme, halk ozanlarının didaktik şiirleri” < terme+L₃A- < termele-] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

2.4. Mesaj Aktarma Fiilleri

adreste- (адресе-) “1. birinin adına, adresine göndermek. 2. soru vb. birine yönelmek.” (KırgTS, I, s. 47). [adres (Fr. adresse) “adres” (TBKKS, s. 31) < adres+L₃A- < adreste-]

akıldaş- (акылдаш-) “akıl danışmak.” *Akıldaşa salıştı / Kozunu soyup alıştı.* “Akıl danıştılar / Kuzuyu yüzüp aldılar.” (KırgTS, I, s. 63). [Ar. < ‘aql “1. akıl. 2. kalp. 3. diyet. 4. sığınak. 5. kale. 6. hafıza. 7. ayırt etme gücü, temyiz.” (KATS, s. 1236) < Kırg. akal < akal+L₃A- < akıldeş-]

bildir- (билдир-) “1. bildirmek, herhangi bir konuda haber vermek. 2. bildirmek, anlatmak, ifade etmek, dile getirmek. 4. hissettirmek, anlatmak.” *İşin abalın maga bildir.* “İş durumun hakkında bana bilgi ver.” / *Alarındı bildir.* “Alacağını söyle.” (KırgTS, I, s. 371). [ET. < bil-tür-/dür- “(bir şeyi) bilinir kılmak, (birini bir şey hakkında) bilgilendirmek.” (EDPT, s. 334; ÊSTJa, 1978, s. 140; DTS, s. 100; OTWF II, s. 801) < Kırg. bil-Dİr- < bildir-] Kelime, Eski Türkçe dönemi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

carda- (жарда-) “1. ilan etmek, duyurmak. 2. durmak, bir şeye dikkatlice bakmak, izlemek.” *Gazetalar arkıluu cakşılıktı cardap çatışı.* “Gazeteler aracılığıyla iyi haberi duyurdular.” (KırgTS, I, s. 541). [*car “bağırma, ilan, duyuru vb.” (VEWT, s. 188-189); krş. (Moğ. (?) *car “yarlık, yazılı emir veya yönerge, talimat; çağrı anons, bildiri, ilan, duyuru” (Lessing, 2017, s. 96). +L₃A- < carda- || *car+dA- < carda- “yansımali fiil” (?) (Tazhieva, 2020, s. 154)]

cooptoş- (жооптош-) “sorulara karşılıklı cevap vermek, görüşmek.” *Bek menen cooptoşup, üyünö ketti.* “Beyle fikirleşip evine gitti.” (KırgTS, I, s. 655). [Ar. cevāb “1. cevap, yanıt. 2. havuz. 3. ses oktavı.” (KATS, s. 706) < Kırg. coop < coop+L₃O- < cooptoş-]

çakır- (чакыр-) “1. çağırmak, davet etmek. 2. çağırmak, seslenmek. 3. (kuşlar) ötmek, ses çıkarmak. 4. çağırmak, yüksek sesle şarkı, türkü söylemek.” *Oşondo Cazbekti da, seni da toygo çakırabız Begimay.* “O zaman Cazıbek’i de seni de düğüne çağıracağız, Begimay.” (KırgTS, I, s. 711). [ET. < *çakır-* “seslenmek, çağırmak, bağırarak” (EDPT, s. 410); < *ça+Kır-* < *çakır-* “yansımali fiil” (?) (Omuralieva, 2021, s. 167)]

çeçmele- (чечмеле-) “açıklamak, aydınlatıcı bilgi vermek, açığa kavuşturmak.” *Toktosun tabışmaktuı cooptu özünçö çeçmeledi.* “Toktosu, gizemli cevabı ayrıca açıkladı.” (KırgTS, I, s. 734). [ET. (Uyg.) < *seş-* “çözmek, gevşetmek” (EDPT, s. 857; DTS, s. 497) < Kırg. *çeç-* < **çeç-mA+L3A-* < *çeçmele-*] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi dönem metinlerinde geçmektedir.

daŋda- (даңда-) “namını, şöhretini yaymak, salmak.” *Kebin salıp catkanda / Tigi tööçü daŋdanıp* “Sözünü ederken / O deveci namını salıp” (KırgTS, I, s. 814). [< **daŋ* (?) “görkem, şan, şöhret, nam.” (bk. ÊSTJa, 1989, s. 145; VEWT, s. 132). < Kırg. *daŋ* (I) “şöhret, nam, ün” < *daŋ+L3A-*]

darekte- (даректе-) “haber almak, öğrenmek, bilgi almak.” *Türkmön aksakal pensiyaga çıkkanan kiyin da ölöör-ölgönçö Tekendin baldarın unutupay, darektep cürdü.* “Türkmen aksakal, emekli olduktan sonra da ölünceye kadar Teken’in çocuklarını unutmuyarak haberlerini alıyordu.” (KırgTS, I, s. 819). [Ar. < *derk* “anlam, anlayış, idrak, kavrayış” (KFTS, s. 701) < Kırg. *darek* “1. Haber. 2. Adres.” < *darek+L3A-*]

esendeş- (эсендеш-) “esenleşmek, selamlaşmak.” *Namaz okulup bütköndö padişaga kol berip esendeşti.* “Namaz kılındıktan sonra padişaha elini uzatarak selamlaştı.” (KırgTS, I, s. 935). [ET. (Uyg.) < *esen* “esen, sağ, salim” (EDPT, s. 248; ÊSTJa, 1974, s. 308; DTS, s. 183) < Kırg. *esen+L3A-ş-* < *esendeş-*] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

kabarda- (кабарда-) “1. haber vermek. 2. haber göndermek.” *Kabardap meni aldırıp...* “Haber göndererek beni aldırıp...” (KırgTS, II, s. 1072). [Ar. < *haber* “1. haber. 2. olan biten. 3. hadis. 4. (gr.) yüklem. 5. anlama, bilme.” (KATS, s. 798) < Kırg. *kabar* “haber, bilgi, salık” < *kabar+L3A-* < *kabarda-*]

kat- (III) (кат-) “sormak, soru yöneltmek.” *Caş han özü çoğultkan kızdardın en akılduusuna üylönüünü kaalap, alarga üç tabışmak katat.* “Genç han, kendi topladığı kızların en zekisiyle evlenmek ister ve onlara üç bilmece sorar.” (KırgTS, II, s. 1183). [krş. ET. *kat-* (I) “eklemek, karıştırmak” (EDPT, s. 594; DTS, s. 432); Kelimenin tarihî Türk lehçelerinde “sormak, soru yöneltmek” anlamındaki kullanımına rastlanılmamıştır.]

kaydala- (кайдала-) “nerede?” diyerek tekrar tekrar sormak.” *Bakırıp cüröt er Sırgak / Bayakı Kalça kaydalap?* “Bağırıyor er Sırgak / O Kalça nerede diyerek.” (KırgTS, II, s. 1194). [ET. < *kayda* “Nerede?” (EDPT, s. 632; DTS, s. 406) < Kırg. *kayda* “nerede, nereye?” < *kayda+L3A-* < *kaydala-*]

kıstar- (кыстар-) “1. sıkıştırmak, bir şeyi dar bir yere zorla sığdırmak, tıkmak. 2. konuşma sırasında bir sözü, soruyu veya düşüncüyü söyleyivermek.” *Alay cagı kayak? -dep suroo kıstardı.* “Alay tarafı neresi? diye soru soruverdi.” (KırgTS, II, s. 1292). [< *kıs-* “kısmak” (EDPT, s. 665; DTS, s. 447; VEWT, s. 267) < *kıs-t+A-* < *kısta-* “sıkıştırmak, ısrar etmek, üstelemek, zorlamak” (CC II 58a/2b; VEWT, s. 268). < *kısta-r-* < *kıstar-*]

kulaktandır- (кулактандыр-) “duyurmak, ilan etmek.” (KırgTS, II, s. 1464) [ET < kulak ~ kulkak “kulak” (EDPT, s. 621; VEWT, s. 298) < Kırg. kulak+L₃A-n-Dir- < kulaktandır-]. Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

kuttukta- (куттукта-) “kutlamak, tebrik etmek.” (KırgTS, II, s. 1487). *Madina ecenin kitebinin carık körüşü menen baarımız kuttuktadık.* “Kitabının yayımlanmasından dolayı hepimiz Medine ablayı tebrik ettik.” (KTTS, s. 824). [ET. kut “baht, talih, kut, mutluluk” (EDPT, s. 594; ÊSTJa, 2000, s. 175; DTS, s. 471) < Kırg. kut+L₃Uk+L₃A- < kuttukta-] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

maalımda- (маалымда-) “bilgilendirmek, haberdar etmek.” *Bul tuurasında finansı ministrıligi maalımdadı.* “Bunun hakkında Maliye Bakanlığı bilgi verdi.” (KırgTS, II, s. 1556) [Ar. < ma'lūm “1. bilinen, belli. 2. belirlenmiş. 3. etken.” (KATS, s. 1615) < Kırg. maalım “malum, bilinen” < maalım+L₃A- < maalımda-]

nasıyatta- (насыятта-) “nasihat etmek, öğüt vermek, tavsiyede bulunmak.” (KırgTS, II, s. 1669) [Ar. < naşīḥat “öğüt, nasihat” (KATS, s. 1732) < Kırg. nasıyat “nasihat, öğüt” < nasıyat+L₃A- < nasıyatta-]

ötün- (өтүн-) “rica etmek.” (KırgTS, II, s. 1781) *Kapsalañ Izakulga atayılap nazarın salıp ötündü.* “Kapsalan, Izakul’a kasıtlı şekilde bakıp rica etti.” (KTSS, s. 1029) [ET. < ötün- “rica etmek, dilemek” (EDPT, s. 62; ÊSTJa, 1974, s. 557-558; DTS, s. 393); öt-(I)n- < ötün-] Kelime, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

pikirdeş- (пикирдеш-) “fikirleşmek, fikir alışverişinde bulunmak.” *Nege uşul cakşı adam menen murda pikirdeşpedim.* “Niçin bu insanla daha önce fikir alışverişinde bulunmadım.” (KırgTS, II, s. 1801) [Ar. < fikr “1. düşünme. 2. düşünce. 3. görüş. 4. üzüntü. 5. ihtiyaç.” (KATS, s. 1323) < Kırg. pikir “düşünce, fikir” < pikir+L₃A-ş- < pikirdeş-]

salamdaş- (саламдаш-) “selamlaşmak, esenleşmek.” *Al kızga kol berip salamdaştı.* “O kıza elini uzatıp selamlaştı.” (KırgTS, II, s. 1841). [Ar. < selām “1. selam. 2. boyun eğme, tesli olma. 3. iyi son. 4. kalıcılık. 5. Tanrı’nın sıfatlarından biri.” (KFTS, s. 913) < Kırg. salam “selam” < salam+L₃A-ş- < salamdaş-]

sura- (сура-) “1. sormak, birine soru yöneltmek herhangi bir konuda bilgi istemek. 2. istemek, bir şeyi kendisine vermesini söylemek, dilemek. 3. yönetmek.” *“Kadır ketip kaldı?” -dep, ulam-ulam suradı.* “Kadır gitti mi?” diye tekrar tekrar sordu.” (KırgTS, II, s. 1942) [ET. sor- “sormak, soru sormak” (EDPT, s. 843; ÊSTJa, 2003, s. 309-311; DTS, s. 509); sur-a- < sura-] Kelime, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

suramçıla- (сұрамжыла-) “1. araştırmak, soruşturmak, sormak. 2. sormak.” *Çınıkan Toktosunga tamak berip, al-cayın suramçıladi.* “Çınıkan Toktosun’a yemek verip hâlini hatırlı sordu.” (KırgTS, II, s. 1943) [ET. sor- “sormak, soru sormak” (EDPT, s. 843; ÊSTJa, 2003, s. 309-311; DTS, s. 509) < Kırg. sura- < sura-m “talep, talep etme” < suram+çI+L₃A- < suramçıla-]

suran- (суран-) “1. rica etmek, ricada bulunmak. 2. izin istemek, izin almak, bir şeyi gerçekleştirmek amacı ile onay ile kalmak.” *Men munu sizden suranam desem da bolat.* “Ben bunu sizden rica ediyorum diyebilirim.” (KırgTS, II, s. 1943). [bk. sura- < sura-n-]

suraştır- (сұраштыр-) “1. soruşturmak, araştırmak, insanlara sormak. 2. sormak.” *Bayağı, özü törögön üyünö barıp, dokırlarga colugat, suraştırat.* “İşte o doğum yaptığı

doğumevine gidip doktorlarla görüşür, araştırır.” (KırgTS, II, s. 1944). [bk. *sura-* < *sura-ş-Dİr-* < *suraştır-*].

süyünçölö- (сүйүнчүлө-) “müjdelemek, muştulamak, müjde vermek.” *Ata-enesine eņ murun Ayday süyünçölödü.* “Anne babasına herkesten önce Ayday müjde verdi.” (KırgTS, II, s. 1960) [ET. < *seb-* ~ *sev-* “sevmek” (EDPT, s. 790; ÊSTJa, 2003, s. 219; DTS, s. 497) < *sebin-* ~ *sevin-* “sevinmek” (EDPT, s. 790; DTS, s. 497) < Kırg. *süy-* < *süyün-* “sevinmek, sevinç duymak” < **süyün-çU* < *süyünçü* “müjde, sevindirici haber” < *süyünçü+L3O-* < *süyünçölö-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

takı- (такты-) “tekrar tekrar sormak, inceliklerini, detaylarını sormak.” *Keypi kımbat satkan okşoyt! Anısın takıp suraganım çok.* “Galiba pahalıya satmış! Detaylarını sormadım.” (KırgTS, II, s. 2013) [krş. ET. < **tak-* “Takmak, ilişkilendirmek.” (EDPT, s. 464; DTS, s. 536); krş. ET. *takı* “dahi, yine, ve, da, de.” (EDPT, s. 466; DTS, s. 536).] Kırgız Türkçesinde kelimenin “sormak” şeklinde verilen anlamı, tarihî Türk lehçelerinde tespit edilemedi.

uçuraş- (учураш-) “1. *işt.* *uçura-*. 2. selamlaşmak, hâl hatır sormak.” *Oşo kişiğe uçuraşayın dep kayrılğan.* “O kişiyle selamlaşayım diye yöneldim.” (KırgTS, II, s. 2245) [ET. < *uç-* “uçmak” (EDPT, s. 19; DTS, s. 603) < *uçur-* “uçurmak” (EDPT, s. 30; DTS, s. 604) < Kırg. *uç-(u)r-a-ş-* < *uçuraş-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

uguz- (угуз-) “1. *ett.* *uk-*. 2. kötü haberi duyurmak, söylemek.” *Men barıp üyünö uguzayın.* “Ben gidip evine duyurayım.” (KırgTS, II, s. 2246). [ET. < *uk-* “anlamak, anlaşılacak” (EDPT, s. 90; ÊSTJa, 1974, s. 585; DTS, s. 613); krş. *ukıt-* “bilgilendirmek, ilan etmek” (ÊSTJa, 1974, s. 585); Kırg. *uk-(u)z-* < *uguz-*] Kelimenin kökü ve türevleri, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

unçuk- (унчук-) “ses çıkarmak, seslenmek, konuşmak.” *Şeralı balasına karap koydu, birok unçukkan çok.* “Şeralı çocuğuna baktı ama konuşmadı.” (KırgTS, II, s. 2253) [ET. < **ün* “ses, ün” (EDPT, s. 167; DTS, s. 625) < Kırg. **un+çU+k-* < *unçuk-* (?)] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

ündö- (үндө-) “1. ses çıkarmak, konuşmak; ötmek. 2. çağırarak, davet etmek, öğütlemek.” *Tınçıraak oturup kep ukkula! -dep İygilik kalktı tartipke ündödü.* “Sessizce oturup konuşmayı dinleyin!” diyerek İygilik, halkı sükunete çağırdı.” (KırgTS, II, s. 2276) [ET. < **ün* “ses, ün” (EDPT, s. 167; DTS, s. 625) < Kırg. *ün+L3O-* < *ündö-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

2.5. Seslenme-Hitap Fiilleri

abakele- (абакеле-) “yaşça büyük erkeklere amca demek.” *Abakelep barganda / Alardan kegiñ aldınbı?* “Amca diye geldiklerinde / Onlardan öcünü aldın mı?” (KırgTS, I, s. 22). [Moğ. < (?) **abag-a* “amca” (Lessing, 2017, s. 29) < *abake* “amcacığım” < *abake+L3A-* < *abakele-*]

agatayla- (агатайла-) “ağabeye veya yaşça büyük erkeklere saygıyla “ağabeyciğim” demek.” *Anın artınan – agaylap ıylagan bizdin okuuçu baldar.* “Onun arkasından öğretmenim diye ağlayanlar bizim öğrencilerdir. (KırgTS, I, s. 50). [Moğ. (?) < **aka* “ağa, ağabey, büyük erkek kardeş; yaşlı, saygıdeğer” (Lessing, 2017, s. 96) < *aga* < *aga+DAy* < *agatay* “ağabeye veya yaşça büyük erkeklere saygıyla “ağabeyciğim” demek” *agatay+L3A-* < *agatayla-*]

agayla- (агайла-) “1. yaşça büyük erkeklere ağabey demek. 2. ‘öğretmenim, hocam’ demek. 3. yalvarmak, diz çökmek.” (KırgTS, I, s. 50) [Moğ. (?) < *ağa “ağa, ağabey, büyük erkek kardeş; yaşlı, saygıdeğer” (Lessing, 2017, s. 96) < aga < aga+y < agay “ağabey” < agay+L₃A- < agayla-]

akebayla- (акебайла-) “1. ‘babacığım’ diye hitap etmek; söylemek. 2. ‘ağabeyciğim’ diye hitap etmek; söylemek. 3. mec. yalvarmak.” (KırgTS, I, s. 50). [Moğ. (?) < *ağa “ağa, ağabey, büyük erkek kardeş; yaşlı, saygıdeğer” (Lessing, 2017, s. 96) < ake < ake+BAy < akebay “babacığım, ağabeyciğim” < akebay+L₃A- < akebayla-]

apakele- (апакеле-) “anne anne” diye seslenmek, hitap etmek.” *Kara kadın attan cıgıldı, baldarı apakelep çurkadı.* “Kara kadın attan düştü, çocukları anne anne diye bağırarak koştı.” (KırgTS, I, s. 125). [ET. < apa “ata, dede, nene, baba, anne, amca, ağabey, abla” (EDPT, s. 5; ÊSTJa, 1974, s. 158-159; DTS, s. 47) < Kırg. apa < apa+ke+L₃A- < apakele-] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

atakele- (атакеле-) “1. babacığım diye hitap etmek. 2. babaya saygı ve hürmet göstermek.” *Akıretke bet alsam / Atakelep artımdan / Naalıp kalar balam çok!* “Ahirete yol alsam / Babacığım diyerek ardımdan / Üzülecek çocuğum yok.” (KırgTS, I, s. 170) [< ET. ata “baba, ata” (EDPT, s. 40; ÊSTJa, 1974, s. 200-201; DTS, s. 65) < Kırg. ata < ata+ke+L₃A- < atakele-] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

atala- (атала-) “baba diye seslenmek, söylemek.” *Atalap kalgan baldar bar.* “Baba, baba demeye başlayan çocuklar var.” (KırgTS, I, s. 170) [ET. ata “baba, ata” (EDPT, s. 40; ÊSTJa, 1974, s. 200-201; DTS, s. 65) < Kırg. ata < ata+L₃A- < atala-] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

baykebayla- (байкебайла-) “ağabeyciğim” diye seslenmek veya yalvarmak.” *Baldardın barı baykebaylap artınan çurkaştı.* “Çocukların hepsi ‘Ağabeyciğim’ diyerek peşinden koştular.” (KırgTS, I, s. 314) [ET. < bay “zengin, varlıklı” (EDPT, s. 384; ÊSTJa, 1978, s. 27; DTS, s. 79) + Moğ. *ağa “ağa, ağabey, büyük erkek kardeş; yaşlı, saygıdeğer” (Lessing, 2017, s. 96) < Kırg. *bayke (?) “ağabey, büyük erkek kardeş” < bayke+BAy < baykebay “ağabeyciğim” (KırgTS, I, s. 314) < baykebay+L₃A- < baykebayla-] Kelimenin kökü, Eski Türkçenin tarihî metinlerinde tespit edilmektedir.

baykele- (байкеле-) “ağabey” diye seslenmek veya yalvarmak.” *Caş baldardın bardığı Askardı baykelep, sıylap catıştı.* “Delikanlıların hepsi Askar’a ‘ağabey’ diyerek saygı gösteriyorlardı.” (KırgTS, I, s. 315) [< bayke+L₃A- eki.] (bk. **baykebayla-**)

dabışta- (дабышта-) “ses vermek, seslenmek.” *Aligi kişi cetip kelip: “Sake” dep üydün sırtınan dabıştap attan tüştü.* “O kişi gelip “Sake!” diye dışarıdan seslenerek attan indi.” (KırgTS, I, s. 802) [ET. (Uyg.) < tavış “gürültü, melodi, nağme” (EDPT, s. 446; DTS, s. 542) < Kırg. dabış < dabış+L₃A- < dabışta-] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

dobuşta- (добушта-) “seslenmek, ünlenmek.” *Ey, Konur!- dep dobuştadı.* “Hey, Konur!” diye seslendi.” (KırgTS, I, s. 858). [bk. **dabışta-**]

ecele- (эжеле-) “abla!” diye seslenmek.” *Kim ecelep catat?* “Kim abla diyor?” (KırgTS, I, s. 886) [ET. < eçe “annenin küçük kız kardeşi (teyze); abla” (EDPT, s. 20; DTS, s. 162) <

DLT eçe “büyük kız kardeş” (Ercilasun ve Akkoyunlu 2020, s. 632) < Kırg. ece “abla, büyük kız kardeş” < ece+L₃A- < ecele-] Kelimenin kökü, tarihî Türk lehçelerinde tespit edilmektedir.

karkıl-da- (каркылда-) “1. gak diye ses çıkarmak. 2. seslenmek, ses çıkartmak.” *Karıya kayradan karkıldayt.* “İhtiyar, tekrar seslenir.” (KırgTS, II, s. 1168). [< *kark+Il/+dA- < karkıl-da- “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 226; Omuralieva, 2021, s. 109)]

kıykır- (кыйкыр-) “1. haykırmak, telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırarak. 2. haykırmak, çağırmak, seslenmek.” *Candalbastap apakelep kıykıram.* “Durmadan anne diye haykırıyorum.” (KırgTS, II, s. 1302). [< *kıy+KIr- < kıykır- “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 244; Omuralieva, 2021, s. 173)]

obozdo- (обоздо-) “bağırarak, seslenmek.” (KırgTS, II, s. 1302). [Far. < āvāz “1. ses. 2. (müz.) şarkı. 3. (müz.) makam.” (KFTS, s. 63) < Kırg. oboz < oboz+L₃O < obozdo-]

2.6. Şikâyet-Sızlanma Fiilleri

arızdan- (арыздан-) “şikâyet etmek, yazılı ya da sözlü olarak şikâyetle bulunmak.” *Sizge arızdanıp kelip oturam.* “Size şikâyetle geldim.” (KırgTS, I, s. 47). [< Ar. ‘arz “1. arz etmek, sunmak, sunuş, takdim. 2. söyleme. 3. gösterme. 4. brifing.” (KATS, s. 1212) < Kırg. arız < arız+L₃A-n- < arızdan-]

bozdo- (боздо-) “1. ağlayıp sızlamak. 2. sızlanmak, bir şeyi sızlanarak anlatmak.” *Çındap cesir koyduñbu / Bozdogon Bermet kelindi.* “Gerçekten dul mu bıraktın? / Sızlayan Bermet gelini.” (KırgTS, I, s. 419) [< boz+dA- < bozdo- “yansımalı fiil” (Omuralieva, 2021, s. 66; Omuralieva, 2021, s. 66).]

cobura- (жобура-) “söylenmek, homurdanmak, mırıldanmak; öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılır anlaşılmaz söylenmek.” *Abike bolgonun aytıp coburap cürüp oturdu.* “Abika olup biteni anlatıp homurdanarak yerine oturdu.” (KırgTS, I, s. 636) [< *cob+Ir/+A- < cobura- “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 163; Omuralieva, 2021, s. 51)]

dattan- (даттан) “şikâyet etmek, yermek.” *Kimge barıp dattanabız?* “Kime gidip şikâyet ederiz?!” (KırgTS, I, s. 824). [Far. < dād “1. kanun. 2. adalet. 3. insaf. 4. imdat. 5. feryat fğan.” (KFTS, s. 684) < Kırg. dat “şikâyet, yakınma” < dat+L₃A-n- < dattan-]

süylön- (сүйлөн-) “1. dnş. **süylö-**. 2. söylenmek, kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. 3. söylenmek, birine kızmak, çıkışmak, azarlamak, eleştirmek.” *Teskeri karagan boydon Sipayı ceñe özünçö süylöndü.* “Arkasına dönerek Sipayı yenge kendi kendine söylendi.” (KırgTS, II, s. 1958). [bk. **süylö-** < **süylöL₃O-n-**]

2.7. Emir Fiilleri

buyur- (буюр) “1. buyurmak, emretmek. 2. yazmak, insanın geleceğini belirlemek. 3. nasip olmak.” *Padişanın buyurgan / Kızmatın kılıp berişti.* “Padişahı buyurduğu / İşleri yapıp durdular.” (KırgTS, I, s. 469) [ET. < buyur- “emretmek, buyurmak” (EDPT, s. 387; ÊSTJa, 1978, s. 245-246; DTS, s. 121)]. Kelime, Eski Türkçe dönemine ait metinlerinde tespit edilmektedir.

2.8. Yemin Fiilleri

anttaş- (антташ) “antlaşmak, ahitleşmek.” *Tokay aralap duşmanga baratkanda biz uşintip anttaştıq.* “Ormanın içinden düşmana giderken böyle antlaştık.” (KırgTS, I, s. 118). [ET.

< ant “ant, yemin” (EDPT, s. 176; DTS, s. 44) < Kırg. *ant* < *ant+L₃A-ş-* < *anttaş-*] Kelimenin kökü Eski Türkçe tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

kargan- (карган-) “yemin etmek, ant içmek.” *Egerde uşul colu aman kalsa ekinçi multık karmabaska içinen karganıp cattı.* “Şayet bu sefer sağ kalırsa bir daha tüfeği eline almamaya içinden yemin etti.” (KırgTS, II, s. 1163). [ET. < *karğa-n-* “lanetlenmek” (EDPT, s. 655; DTS, s. 426; OTWF II, s. 603)]. Kelimenin kökü ve türevleri Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

2.9. Konuşma Tarzı Fiilleri

aldeyle- (алдейле-) “1. çocuğunu ninni söyleyerek avutmak. 2. çok değer vermek, saygı göstermek.” (KırgTS, I, s. 86) *Aldeylep östürgön / Aylanamın kırgızdan.* “Ninni söyleyerek büyüten / Kurban olayım Kırgızlara.” (KTTS, s. 47). [< **ald+Ay+L₃A-* < *aldeyle-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 95)]

aŋgıra- (аңгира-) “1. olan gücüyle, sesi yettiğinde bağırarak. 2. bomboş, ıssız kalmak.” *Ayıldın çetine çıgıp biröö aŋgırap azan ayttı.* “Biri köy kenarına çıkıp olanca sesiyle ezan okudu.” (KırgTS, I, s. 120) [< **aŋ+KIr+A-* < *aŋgıra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 100; Omuralieva, 2021, s. 58)]

aŋkılda- (аңкылда-) “1. (hayvan) inlemek, oldukça yüksek sesle bağırarak. 2. bağırarak, çağırmak.” *Aŋkıldaba daynı cok.* “Durduk yere bağırıp çağırma.” (KırgTS, I, s. 120) [< **aŋk+Il/+dA-* < *aŋkılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 101; Omuralieva, 2021, s. 100)]

arılda- (арылда-) “1. bağırarak, haykırmak, kükremek. 2. şiddetli ses çıkararak, uğuldayarak esmek, akmak.” *Kirgen cerde arıldagan arstanı kaçıp bürüşüp, tor түbүнө тığıлды.* “Girdiği yerde kükreyen aslan, sağ sola kaçmaya çalıştıktan sonra ağın dibine sıkıştı.” (KırgTS, I, s. 143) [< **ar+Il/+dA-* < *arılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 104; Omuralieva, 2021, s. 106)]

arsılda- (арсылда-) “1. yüksek sesle havlamak. 2. *mec.* yüksek sesle kaba saba konuşmak.” (KırgTS, I, s. 150) [< **ars+Il/+dA-* < *arsılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 105; Omuralieva, 2021, s. 88)]

aydala- (айдала-) “bağırarak.” [< ET. **ay* “Ünlem” (EDPT, s. 265) < **ayda* “haydi, pekiştirmek anlamında kullanılan bir söz.” (KırgTS, I, s. 190) + *L₃A-* < *aydala-* “bağırarak (ayda-ayda! diye)” (Yudahin, 2011, 65)]

aygayla- (айгайла-) / **aykayla-** (айкайла-) “yüksek sesle bağırarak, haykırmak.” *Aygay ukşa şaşpagan* “Haykırmaya duyunca acele etmez.” (KırgTS, I, s. 193; 199) [ET. < **ay* “ünlem” (EDPT, s. 265) < Kırg. *ay* < *ay+GAy+L₃A-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 105)] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

aykır- (айкыр-) “kaykırmak.” *Altayına aydagıla da, cılkını tartıp algıla! -dep askerine aykırdı.* “Altay’ına sürün ce yilkısına el koyun! Diye askerlerine haykırdı.” (KırgTS, I, s. 199). [ET. < *aykır-* (< *ay+KIr-*) “bağırarak, haykırmak” (EDPT, s. 271; OTWF II, s. 466)]

bakıl-da- (бакылда-) “1. yaygara etmek. 2. durmadan konuşmak.” *Bakıldagan açuu ündör uguluuda.* “Yaygara koparan acı sesler geliyordu.” (KırgTS, I, s. 241). [< **bak+Il/+dA-* < *bakıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 110; Omuralieva, 2021, s. 106)]

bakır- (бакыр-) “bağırmaq.” (KırgTS, I, s. 241) *Kasimbek meni çakırdı, körö kalıp bakırdı.* “Kasimbek beni çağırdı, görünce bağırıldı.” (KTTS, s. 165). [ET. < *bakır-* “bağırmaq, haykırmak” (EDPT, s. 318; ÊSTJa, 1978, s. 20; DTS, s. 82); < *bakır-* (< *ba+Kır-*) “yansımali fiil” (Omuralieva, 2021, s. 173)]

bapıl-da- (бапылда-) “1. yüksek ses çıkarmak. 2. yüksek sesle konuşmak. 3. lapa lapa yağmak.” *Orozbaktın surnayı bapıldap, oyun baştalğanınan kabar verdi.* “Orozbak”ın zurnası yüksek ses çıkartıp oyunun başladığını haber verdi.” (KırgTS, I, s. 263) [< **bap+/Il/+dA-* < *bapıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 116; Omuralieva, 2021, s. 101)].

barcaṇ-da- (баржаңда-) “1. kendini beğendirmeye, hoş görünmeye çalışmak. 2. cart curt konuşmak.” *Barcaṇdap süylöy berdi.* “Devamlı cart curt konuşuyordu.” (KırgTS, I, s. 269). [< **bar+ca+/η/+dA-* < *barcaṇ-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 119)]

barıl-da- (барылда-) “1. yüksek, keskin ses çıkarmak. 2. yüksek, keskin sesle konuşmak.” *Akmat keede cön ele barılday beret.* “Akmat, bazen öylesine yüksek ve keskin sesle konuşup duruyor.” (KırgTS, I, s. 272) [< **bar+/Il/+dA-* < *barıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 120; Omuralieva, 2021, s. 352)]

barkıl-da- (баркылда-) “1. yüksek sesle bağıra bağıra konuşmak. 2. yüksek ses çıkarmak. 3. fokur fokur etmek.” *Ertesi taṇdan baştap kernay ünü barkıldadı.* “Ertesi sabahtan itibaren zurna sesi çınladı.” (KırgTS, I, s. 274) [< **bark+/Il/+dA-* < *barkıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 120; Omuralieva, 2021, s. 352)]

barkı-ra- (баркыра-) “bağırmaq, bağırarak konuşmak, ağlamak vs.” *Bala barkırap ıyladı.* “Çocuk bağırarak ağladı.” (KırgTS, I, s. 274). [< **bark+/Ir/+A-* < *barkı-ra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 120)]

bıdılda- (быдылда-) “1. vıdı vıdı etmek. 2. hızlı ve anlaşılmaz konuşmak.” *Birdeme dep bıdıldap, maga oyuncuk tapançasın meeledi.* “Anlaşılmaz bir şeyler söyleyip bana oyuncak tabancasıyla nişan aldı.” (KırgTS, I, s. 356). [< **bıd+/Il/+dA-* < *bıdılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 124)]

bıldı-ra- (былдыра-) “1. mırıldanmak, anlaşılmayacak şekilde konuşmak. 2. şırıldamak.” *Tüşünüksüz birdemeni bıldıradı.* “Anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı.” (KırgTS, I, s. 359). [< **bıl+/dIr/+A-* < *bıldı-ra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 127)]

bocura- (божура-) “mırıldanarak ya da yavaş sesle çok konuşmak.” (KırgTS, I, s. 389) *Umsunay ene bocurap, uulun eerçiy bir kıyla cerge çeyin bardı.* “Umsunay anne mırıldanarak oğlunu hatırı sayılır bir yere kadar takip etti.” (KTTS, s. 389). [< **bo+/Cİr/+A-* < *bocura-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 132; Omuralieva, 2021, s. 42)]

buldura- (булдыра-) “1. peltekleşmek. 2. gevelemek, açık ve net olmayan şekilde konuşmak, anlaşılmaz vaziyette söylemek, anlatmak. 3. gümbürdemek.” *Baylanışsız bir nerselerdi bulduradım.* “Birbiriyle bağı olmayan bir şeyleri geveledim.” (KırgTS, I, s. 445). [< **bul+/dIr/+A-* < *buldura-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 140)]

buldurukta- (булдурукта-) “1. anlamsız, çetrefil bir dille konuşmak. 2. açık görünmemek, net görünmemek. 3. anlamsız ses çıkarmak.” *Anın tili bir az buldurukyat tüştü, azıraak içkeni baykaldı.* “O biraz çetrefilli dille konuşmaya başladı, biraz içtiği fark ediliyor.” (KırgTS, I, s. 446). [< **bul+/dIr/+(u)k+ta-* < *buldurukta-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 140)]

camakta- (жамакта-) “1. yamamak. 2. sözleri uyaklı söylemek, kafiyeli konuşmak.” *Cırtığın camaktadı.* “Yırtığını yamadı.” / *Sözdördü şart camaktap koşup aytıp...* “Sözleri hemen kafiyeli söyleyerek...” (KırgTS, I, s. 514). [ET. < yama- < yamağ < “yama” (EDPT, s. 935; DTS, s. 231). < Kırg. *camak* “1. yama. 2. kafiyeli, şiirsel söz, uyaklı söz. 3. edebî değeri az şiir.” (KırgTS, I, s. 514). < *camak*+L₃A- < *camakta-*] Eski Türkçedeki *yamağ* kelimesi, Kırgız Türkçesinde mecazlaşma yoluyla anlam dairesini genişletmiştir.

çañır- (чаңыр-) “çığlık atmak veya koparmak.” *Çañırgan Kanışaydın ünü uguldu.* “Çığlık atan Kanışay’ın sesi duyuldu.” (KırgTS, I, s. 722). [< **çañ*+Ir- < *çañır-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 168; Omuralieva, 2021, s. 177)]

çarkıra- (чаркыра-) “çığlık atmak veya basmak.” *Çarkırgan andan köp...* “Çığlık atan ondan çok...” (KırgTS, I, s. 728). [< **çar*+KIr+A < *çarkıra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 170; Omuralieva, 2021, s. 59)]

çıñır- (чыңыр-) “Çığlık atmak.” *Katuu çıñırdı Süyümkan kalçıldap.* “Acı çığlık attı Süyümkan titreyerek.” (KırgTS, I, s. 757). [< **çıñ*+Ir- < *çıñır-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 174; Omuralieva, 2021, s. 177)]

çınkılda- (чыңкылда-) “ince ve keskin bir ses çıkarmak.” (KırgTS, I, s. 757) *İyinden alıs uzabay, suurlar turat çınkıldap.* “Evinden uzaklaşmadan dağ sıçanları durup çığlık atar.” (KTTS, s. 1354). [< **çınk*+Il/+dA- < *çınkılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 174; Omuralieva, 2021, s. 108)]

dañılда- (даңылда-) “1. yüksek ses çıkarmak, bağırarak. 2. yüksek sesle şarkı söylemek.” *Aybanıñ turat añılдаp / Cetimiñ turat dañılдаp.* “Hayvanın durur anırıp / Yetimin durur bağırıp.” (KırgTS, I, s. 814). [< **dañ*+Il/+dA- < *dañılда-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 192; Omuralieva, 2021, s. 108)]

darkıra- (даркыра-) “bağırarak, haykırmak, yüksek ses çıkartmak.” *Cetti ekinçi eşikke / Açıldı eşik darkırap.* “Ulaştı ikinci kapıya / Kapı açıldı çok gıcırtyla.” (KırgTS, I, s. 821). [< **dark*+Ir/+A- < *darkıra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 194; Omuralieva, 2021, s. 59)]

doldura- (долдурда-) “kaba sesle yanındakinin duyabileceği bir biçimde mırıldanmak, konuşmak.” *Al doldurap Riskulbekti karadı.* “O, mırıldanarak Riskulbek’e baktı.” (KırgTS, I, s. 859). [< **dol*+dIr/+A- < *doldura-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 201)]

ıñkılda- (ыңкылда-) “inlemek.” *Bek ıñkıldap turdu emi.* “Bey, inleyerek kalktı artık.” (KırgTS, I, s. 1003). [< **ıñk*+Il/+dA- < *ıñkılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 214; Omuralieva, 2021, s. 102)]

kakılда- (какылда-) “1. gıdıklamak. 2. gıklamak. 3. kaz ve ördek ‘gak gak, gaak gaak’ diye ses çıkarmak. 4. çok konuşmak. 5. şarkı söylemek veya ozan eşliğinde şiir söylemek. 6. zırlamak, sürekli ağlamak.” *Köp içinde kakılдаp / Aytıp turam uyalbay.* “Kalabalık karşısında çok konuşarak / Söylüyorum utanmadan.” (KırgTS, II, s. 1095). [< **kak*+Il/+dA- < *kakılда-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 220; Omuralieva, 2021, s. 109)]

kakşa- (I) (какша-) “1. zırlamak, hıçkırarak ağlamak. 2. dırlamak, durmadan veya sürekli konuşmak, söylemek. 3. şarkı söylemek.” *‘Senin kolun kelet’-dep kaç kere kakşadım.* “Senin elinden gelir.” diye kaç kere söyledim. (KırgTS, II, s. 1097). [< **kak*+şA- < *kakşa-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 221; Omuralieva, 2021, s. 227)]

kaldıra- (калдыра-) “1. paldır küldür etmek, gürültü çıkarmak. 2. ses çıkartacak kadar kurumak. 3. *mec.* anlaşılmasız şekilde ses çıkartmak, yabancı dilde konuşmak.” *Kalmagançı kaldırap / Süylöp iydi Talpakbay.* “Kalmuk gibi ses çıkartıp / Konuşuverdi Talpakbay.” (KırgTS, II, s. 1106). [$< *kal+/dIr/+A- < kaldıra-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 223; Omuralieva, 2021, s. 347)]

kaŋgıra- (II) (каңгыра-) “1. güm güm diye ses çıkmak. 2. haykırmak, bağırarak.” *Koş çañırık ün çıgat / Bozdogon töödöy kaŋgırap.* “Öyle çınlayan bir ses çıkar / Bozlayan deve gibi haykırıp.” (KırgTS, II, s. 1134). [$< *kaŋ+KIr/+A- < kaŋgıra-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 225; Omuralieva, 2021, s. 350)]

kaŋkıl-da- (каңкылда-) “1. köpek durduk yere rahatsız edecek şekilde havlamak. 2. çenilemek. 3. tangır tangır ses çıkarmak. 4. *mec.* dırdır etmek. 5. yankılamak, ses çıkarmak. 6. çok ve rahatsız edici ses çıkartmak, bağırarak, haykırmak.” *Katındarça kaŋkıldap...* “Kadınlar gibi dır dır edip...” (KırgTS, II, s. 1136). [$< *kaŋk+/Il/+dA- < kaŋkıl-da-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 225; Omuralieva, 2021, s. 354)]

kekeçten- (кекечтен-) “kekelemek, damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuşmak.” *Alkekeçtenip süylöyt eken.* “O, kekeleyerek konuşuyormuş.” (KırgTS, II, s. 1225). [$< *kekeç+L_3A-n- < kekeçten-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 230)]

kelcire- (келжире-) “anlamsız, ileri geri konuşmak.” *Sen emne dep maga kelcirep catasıŋ?* “Sen ne diye benimle ileri geri konuşuyorsun?” (KırgTS, II, s. 1229). [$< *kel+/CIr/+A- < kelcire-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 231)]

kıcıl-da- (кыжылда-) “1. mayalanarak köpürmek. 2. kaynamak. 3. kaynamak, mide ekşimək. 4. anlaşılmasız dilde konuşmak. 5. tartışmak, münakaşa etmek.” *Kele beret kıcıldap / Tilin kişi bile albayt.* “Gelir anlaşılmasız konuşarak / Dilini insan anlamaz.” (KırgTS, II, s. 1262). [$< *kıc+/Il/+dA- < kıcıl-da-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 234; Omuralieva, 2021, s. 355)]

kıŋıl-da- (кыңылда-) “1. mırıldanmak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylenmek. 2. mırıldanmak, alçak sesle şarkı söylemek. 3. inlemek, inilti ses çıkarmak. 4. çenilemek.” *Soguşup cürsö da kıŋıldap ırdap cürgön Bozuul.* “Savaşta bile mırıldanıp şarkı söyleyen Bozuul.” (KırgTS, II, s. 1279). [$< *kıŋ+/Il/+dA- < kıŋıl-da-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 240; Omuralieva, 2021, s. 355)]

kıŋkıl-da- (кыңкылда-) “1. mırıldanmak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylenmek. 2. mırıldanmak. 3. inlemek, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek.” *Kıŋkıldap ırdap cürgön aligi ır da Camankul koy cayıp toodo cürgöndö çıgargan ır emespi...* “Mırıldanarak söylediği o şarkı da Camankul koyun yayıp dağda gezerken çıkardığı şarkı değil mi?” (KırgTS, II, s. 1280). [$< *kıŋk+/Il/+dA- < kıŋkıl-da-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 241; Omuralieva, 2021, s. 355)]

koşolon- (кошолон-) “1. sesini yükselterek şarkı söylemek. 2. uzun uzadıya söz etmek.” *Curt içi koşolontup anız kılat.* “Halk uzun uzadıya söz eder.” (KırgTS, II, s. 1380). [ET. $< koşug$ “Koşuk, şiir, mısralar; bağ, bağlantı.” (EDPT, s. 671; ÊSTJa, 2000, s. 94; DTS, s. 460). $< koşok < *koşo+L_3O-n- < koşolon-$] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

kübürö- (күбүрө-) “1. mırıldamak; alçak, güç anlaşılır bir sesle bir şeyler söylemek. 2. mırıldanarak söylenmek. 3. dedikodu yapmak, söz çıkarmak.” *İçinen birdemelerdi kübürödü.* “İçinden bir şeyleri mırıldanarak söylendi.” (KırgTS, II, s. 1502). [**küb+/Ir/+A- < kübürö-* “yansımali fiil” (Omuralieva, 2021, s. 52)]

küngürö- (күңгүрө-) “1. güm güm etmek. 2. gürlmek, kalın ve gür ses çıkarmak. 3. Homurdanmak.” *Küngürögön ününön / Oy-toonun baarı düngüröp...* “Gürleyen sesinden / Dağlar, tepeler yankılanıp...” (KırgTS, II, s. 1520). [**küng+/Ir/+A- < küngürö-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 265; Omuralieva, 2021, s. 349)]

künküldö- (күңкүлдө-) “mırıldamak.” *Emi al künküldögön çok, oşon üçün anın kiyinki sözdörü daanaraak uguldu.* “Şimdi o, mırıldamadı, o yüzden onun sözleri daha net duyuldu.” (KırgTS, II, s. 1520). [**küng+/Il/+dA- < künküldö-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 266)].

küpüldö- (күпүлдө-) “1. pat küt, pat pat, patır kütür, patır patır, takır tukur gibi ses çıkarmak. 2. yüksek sesle veya gürültülü konuşmak.” *Küpüldöyt nökörlörgö başkarganday.* “Yüksek sesle konuşur, askerleri yönetiyormuş gibi.” (KırgTS, II, s. 1523). [**küp+/Il/+dA- < küpüldö-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 266; Omuralieva, 2021, s. 356)]

kürsüldö- (күрсүлдө-) “1. tak, pat, küt, güm vb. ses çıkarmak. 2. sinirli, öfkeli veya kaba konuşmak. 3. hararetle, durmadan çalışmak. 4. takır takır öksürmek.” *Mister Higginbotamın açuusu ogo beter kelip, kürsüldöp kirdi.* “Bay Higginbotam, daha da hiddetlenerek öfkeli konuşmaya başladı.” (KırgTS, II, s. 1527). [**kürs+/Il/+dA- < kürsüldö-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 268; Omuralieva, 2021, s. 356)]

lakılda- (лакылда-) “1. hızlı çarpmak, vurmak. 2. kendinden emin bir şekilde yüksek bir sesle konuşmak.” *Azır lakıldabay tınç tur.* “Şimdi yüksek sesle konuşmadan sessizce dur.” (KırgTS, II, s. 1542). [**lak+/Il/+dA- < lakılda-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 271)]

makaldat- (макалдат-) “sözüne, atasözü ekleyerek konuşmak.” (KırgTS, II, s. 1562). *Elebes kalıbında kozgolboy oturup makaldatıp koydu.* “Elebes, hareketsiz oturup sözüne atasözü ekleyerek konuştu.” (KTTS, s. 901). [Ar. *meḳāl* “1. konuşmak, söylemek, demek. 2. almak. 3. yürümek. 4. söz.” (KATS, s. 1629) < Kırg. *makal* < *makal+L3A-t- < makaldat-*]

mıñkıl-da- (мыңкылда-) “1. hımhım konuşmak, sesleri genizden çıkarmak, evelemek gevelemek. 2. mırıldanmak, alçak sesle şarkı söylemek.” *Atın atasa eşitpegendey murdunan mıñkıldayt.* “İsmi söyleyince duymamışçasına genizden konuşur.” (KırgTS, II, s. 1610). [**mıñk+/Il/+dA- < mıñkıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 277; Omuralieva, 2021, s. 356)]

mukaktan- (кекечтен-) “kekelemek, ne söyleyeceğini şaşırıp kelimeleri birbirine karıştırmak.” *Mukaktanıp eçteke aytalbadı.* “Kekeleyerek hiçbir şey söyleyemedi.” (KırgTS, II, s. 1638). [**mukak+L3A-n- < mukaktan-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 281)]

şapıl-da- (шапылда-) “hızlı hızlı konuşmak, lakırdı etmek.” *Bayatan beri şapıldap süylögö ciğit.* “Deminden beri lakırdıyarak konuşan yiğit.” (KırgTS, II, s. 1973). [**şap+/Il/+dA- < şapıl-da-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 299; Omuralieva, 2021, s. 357)]

şıbıra- (шыбыра-) “fısıldamak, fısıldayarak konuşmak.” *Kulagina birdemelerdi şıbiradı.* “Kulağına bir şeyler fısıldadı.” (KırgTS, II, s. 1982). [**şıb+/Ir/+A- < şıbıra-* “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 301; Omuralieva, 2021, s. 350)]

şibişta- (шыбышта-) “fısıldamak, fısıldayarak yavaşça söylemek, usulca konuşmak.” (KırgTS, II, s. 1982) *Asıl ece ayabay çıçalap, maga şibiştayt.* “Asıl kız kardeş çok üzgün ve bana fısıldıyor.” (KTTS, s. 1387). [$< *şib+/İş/+ta- < şibişta-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 301)]

tabışmaktat- (табышмактат-) “bilmece gibi konuşmak.” *Sözdü tabışmaktatıp aytışkan.* “Bilmece gibi konuşurlardı.” (KırgTS, II, s. 2008). [ET. $< tap-$ “bulmak” (EDPT, s. 435; DTS, s. 533). $< tapış-$ “Buluşmak, kavuşmak.” (EDPT, s. 446; DTS, s. 534) $< Kırg. tapış-$ $< tabış-mAk$ “bilmece, sır, gizem” $< tabış-mAk+L_3A-t-$ $< tabışmaktat-$] Kelimenin kökü ve türevleri Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

tepilde- (тепилде-) “1. hızlı şekilde hareket etmek, hızlı adımlarla yürümek. 2. hızlı konuşmak.” *Tilmeçi tepildep kotorup cattı.* “Tercümanı hızlı bir şekilde konuşarak çeviriyordu.” (KırgTS, II, s. 2094). [$< *tep+/İl/+dA- < tepilde-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 315)].

torsulda- (торсулда-) “1. gür sesle havlamak. 2. patavatsız, kaba konuşmak.” *Kıyalı caman aygırdıy / Torsuldagan kul eken.* “Huysuz aygır gibi / Kaba saba konuşan kulmuş.” (KırgTS, II, s. 2171). [$< *tors+/İl/+dA- < torsulda-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 324; Omuralieva, 2021, s. 356)]

2.10. Tartışma-Münakaşa Fiilleri

acıl-da- (ажылда-) “1. hiç durmadan havlamak. 2. öfkeyle söz kulak vermeden konuşmak, karşısındakine fırsat vermeden sözle saldırmak.” *Balamdın başın aynalattıñ, -dep anın aldınan acıldap çıkçı Saliya bul colu Aypereni körüp çaşıp ketti.* “Oğlumu büyüyle kendine bağladın diyerek hep sözle saldıran Saliya, bu kez Ayperi’yi görünce gözleri sulandı.” (KırgTS, I, s. 32). [$< *ac+/İl/+dA- < acıl-da-$ “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 95; Omuralieva, 2021, s. 351)]

acıl-daş- (ажылдаш-) “1. ağız kavgası etmek, dalaşmak. 2. havlaşmak.” *Sen-men dep acıl-daş berenibiz cakşıbı? Davay tüzüktöp işteyli.* “Sen ben diye dalaşmamız doğru mu? Hadi doğru düzgün çalışalım.” (KırgTS, I, s. 32). [$< *ac+/İl/+dA-ş- < acıl-daş-$ “Yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 96)]

akıl-aş- (акылаш-) “1. pazarlık etmek, bir şeyin fiyatı üzerinde karşılıklı çekişmek. 2. pazarlık etmek, görüşmek için belirli şartlar ileri sürmek.” (KırgTS, I, s. 32) [Ar. $< haqq$ “1. Hak, Allah. 2. Kur’ân-ı Kerim. 3. kesin. 4. hikmet. 5. hak, gerçek. 6. adalet. 7. İslam. 8. mal, mülk. 9. gerekli, zorunlu. 10. sadık. 11. ölüm. 12. orta. 13. doğru. 14. harcanmış emek; pay, hisse.” (KATS, s. 764). $< Kırg. akı < akı+L_3A-ş- < akıl-aş-$]

akıy-laş- (акыйлаш-) “1. nükteli şiipleri kullanarak atışmak. 2. tartışmak, atışmak, kavgaya etmek.” *Eki ayıldın kızdarı akıy-laşp çatıştı.* “İki köyün kızları birbirleriyle atışıyorlardı.” (KırgTS, I, s. 67). [$*akıy$ (I) “kızların bahse girişmesi.” (Yudahin, 2011, s. 14). $< akıy+L_3A-ş- < akıy-laş-$] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

aytış- (айтыш-) “1. tartışmak, münakaşa etmek. 2. atışmak, akın veya ozanlar karşılıklı deyiş söylemek.” *Töştük kempirdin canına barıp aytışıp turup, altı başın kılıç menen kıya çaptı.* “Töştük; kocakarının yanına gidip, tartışarak altı başını kılıcıyla keser.” (KırgTS, I, s. 210). [ET. $< ay-$ $< ay-(i)-t-$ “söylemek” (EDPT, s. 266; 268; ÊSTJa, 1978, s. 111-112; DTS, s. 29) $< ay-t-(i)ş-$] Kelimenin kökü ve türevleri Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

caaktaş- (жаакташ-) “ağız kavgası yapmak.” *Caaktaşıp otura berbesten iştin oşol cagin süylöşölü!* “Ağız kavgası yapacağımıza bu işin diğer tarafını konuşalım!” (KırgTS, I, s. 489) [ET. < *yanak* “yanak” (EDPT, s. 948; DTS, s. 233; VEWT, s. 187) < Kırg. *caak* “çene, yanak” < *caak-L₃A-ş-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

cacala- (жажала-) “savunmaya çalışarak gereksiz yere konuşup durmak, uzatmak, lafi gevelemek.” *Satıbaldı inisinin canınan çıkpay cacalap, oydutoonun başın orup surayt.* “Satıbaldı, erkek kardeşinin yanından ayrılmayıp lafi geveleyerek sorular sorar.” (KırgTS, I, s. 493). [< **cac*+*AlA-* < *cacala-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 148)]

çırlaş- (чырлаш-) “tartışma, münakaşa etmek.” *Salık çoğultuunun çatağı menen çırlaşıp ketip kokuştuktan köz cumgan eken.* “Vergi toplama münakaşası ederken kazayla vefat etmiş.” (KırgTS, I, s. 761) [< **çır*+*L₃A-ş-* < *çırlaş-* “yansımalı fiil” (Omuralieva, 2021, s. 304)]

kacilda- (кажылда-) “1. gürültü patırtı çıkarmak. 2. çok konuşmak, ağız kavgası etmek.” *Tömöndögülördün kacıldaganı andağı kırlardın töböşünö cete daana canırat.* “Aşağıdakilerin ağız kavgası, oradaki kırların tepesine kadar net yankılanır.” (KırgTS, II, s. 1081). [< **kac*+*Il/+dA-* < *kacilda-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 218; Omuralieva, 2021, s. 354)]

keriş- (кериш-) “1. tartışmak, münakaşa etmek, ağız dalaşı etmek. 2. savaşmak, vuruşmak, muharebe etmek.” *Uruşpas uul, kerişpes kelin bolbos.* “Kavga etmeyen oğul olmaz, münakaşa etmeyen gelin olmaz.” (KırgTS, II, s. 1249) [ET. < *ker-* “germek” (EDPT, s. 735; ÊSTJa, 1980, s. 23-24). < *ker-i-ş-*; krş. ET. < *keriş* “ağız kavgası” (EDPT, s. 747; ÊSTJa, 1997, s. 50-51)] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde tespit edilen kelimenin Kırgız Türkçesinde anlam dairesini genişlettiği görülmektedir.

kücüldö- (күжүлдө-) “sohbet kızılsmak.” (KırgTS, II, s. 1503). *Olturgan caştar kücüldöy berdi.* “Oturmuş gençler hiddetle konuşmuşlar.” (KTTS, s. 832. [< **küc*+*Il/+dA-* < *kücüldö-* “yansımalı fiil” (Tazhieva, 2020, s. 264)]

mıkıylaş- (мыкыйлаш-) “tartışmak, çekişmek, münakaşa etmek.” *Kalpa ayalı menen azıraak alım-sabak aytışıp, kiçine mıkıylaşkandan kiyin, kalgan etti büt saluuga tuura keldi.* “Kalpa eşiyle biraz tartışıp münakaşa ettikten sonra etin geri kalanını çöpe atmak zorunda kaldı.” (KırgTS, II, s. 1607). [Kırg. **mıkıy* (I) “ense, boyun arkası” < *mıkıy*+*L₃A-* “enseden tutmak veya enseden yakalamak” < *mıkıy-L₃A-ş-* < *mıkıylaş-*] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

talaş- (такылаш-) “1. *ışt. tala-*. 2. tartışmak, münakaşa etmek. 3. korumak, savunmak. 4. bir şeyi elde etmek için kavga etmek, mücadele etmek.” *Cıyındın katışuuçuları köpkö talaştı.* “Toplantının katılımcıları uzun uzun tartıştılar.” (KırgTS, II, s. 2019). [ET. < *tala-* “talan etmek, yağma etmek” (EDPT, s. 492; DTS, s. 528) < *tala-ş-* “kavga etmek, dalaşmak, sataşmak” (EDPT, s. 502; DTS, s. 528)] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde tespit edilen kelimenin Kırgız Türkçesinde anlam dairesini genişlettiği görülmektedir.

tartış- (тартыш-) “1. *ışt. tart-*. 2. *mec.* tartışmak.” *Men emi sni menen mından kiyin tartışpayım, men ceñildim.* “Ben artık seninle bundan sonra hiç tartışmam, yenildim.” (KırgTS, II, s. 2051). [< ET. *tart-* “tartmak; çekmek” (EDPT, s. 534; DTS, s. 538). < *tart-Iş-* < *tartış-* “(biriyle) kavga etmek, çekişmek” (EDPT, s. 537; DTS, s. 539)] Kelime, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

2.11. Dua-Yalvarma Fiilleri

alka- (алка-) “iyi dileklerde bulunmak, hayır dua etmek.” *Çolpon ata, Saykal apa Çınardı alkadı.* “Çolpon dede ve Saykal teyze Çınar’a hayır dua ettiler.” (KırgTS, I, s. 95). [ET. < alka- “övmek, dua etmek” (EDPT, s. 138; DTS, s. 38)]

aldala- (алдала-) “Allah’a yalvarmak, Allah’ın adını zikretmek.” *Cüz elüü miñ musulman / Tügü kalbay uşundan / Caa Aldalap kaptadı.* “Yüz elli bin Müslüman / Hiçbiri durmadan / Ya Allah diye yürüdüler.” (KırgTS, I, s. 85). [Ar. < *Allāh* “yüce Tanrı, Allah.” (KATS, s. 285) < Kırg. *alda* < *alda*+*L₃A*- < *aldala*-]

calbar- (жалбар-) “1. yalvarmak, yalvarıp yakarmak. 2. yalvararak bir şey istemek.” *Calbarıp calgız Kudayga...* “Yalvarıp sadece Allah’a...” (KırgTS, I, s. 503). [ET. *yalvar-* ~ *yalbar-* “yalvarmak, yakarmak, dua etmek” (EDPT, s. 920; DTS, s. 230) < Kırg. *calbar-*]

kudayla- (кудайла-) “Allah’a yalvarmak.” (KırgTS, II, s. 1458). *Eki künü, uç kunu, Kudayladık çurkurap, ñe koldoboy koydu dep.* “iki gün, üç gün Tanrıya yalvardık yüksek sesle, neden yardım etmedi diye.” (KTTS, s. 802). [Far. < *hudā* “1. Allah, Tanrı. 2. efendi, sahip.” (KFTS, s. 648) < Kırg. *kudaa* ~ *kuday* “Hüda.” < *kuday*+*L₃A*- < *kudayla*-]

tile- (тиле-) “1. dilemek, dua etmek. 2. istemek.” *Abakem aman bolsun! -dep tilegem.* “Ağabeyim sağ olsun!” diye dua ettim.” (KırgTS, II, s. 2129). [ET. < *til* ~ *til* “dil, konuşma uzvu; dil, lisan, söz” (EDPT, s. 489; DTS, s. 559) < *tile-* “dilemek, istemek” (EDPT, s. 492; DTS, s. 560)]. Kelime, Eski Türkçe döneminden beri kullanılmaktadır.

zarla- (зарла-) “yalvarıp yakarak isteğini, dileğini söylemek.” *Tilegin üç kün, üç tün zarlagan.* “Dileği için üç gün üç gece yalvarıp yakardı.” (KırgTS, II, s. 2306). [Far. < *zār* “1. ağlayan, inleyen, perişan hâlli, perişan, bitkin. 2. inilti. 3. hüngür hüngür. 4. inlete inlete.” (KFTS, s. 810) < Kırg. *zar*+*L₃A*- < *zarla*-]

2.12. Beddua Fiilleri

karga- (карга-) “beddua etmek, lanetlemek.” *Kalis emes badişanı / Kargap cürgön andan köp.* “Adil olmayan padişahı / Lanetleyen ondan çok.” (KırgTS, II, s. 1163). [ET. < *karga-* lanetlemek” (EDPT, s. 654; ÊSTJa, 1997, s. 304)]

şile- (шиле-) “1. küremek, kürümek. 2. toprak, kum vb. şeyleri eliyle süpürmek. 3. beddua etmek, ilenmek, lanet etmek.” *Alardı kargadı, şiledi.* “Onlara beddua etti, lanet okudu.” (KırgTS, II, s. 1990). [Kelimenin tarihî Türk lehçelerinde “beddua etmek” anlamındaki kullanımına rastlanılmamıştır. krş. (?) ET. < *sil-* “silmek” (EDPT, s. 824) < Kıp. *sile-* (< *sil-e-*) “elini bir şeyin üstünde gezdirmek” (Toparlı vd., 2019, s. 236) (?)]

2.13. Övgü Fiilleri

cuguylan- (жугуйлан-) “pohpohlamak, koltuklamak, yaltaklık, yalakalık, dalkavukluk etmek, gereğinden çok övmek.” (KırgTS, I, s. 670). [Far. < *cīg* “çığlık, bağırıış, feryat” (KFTS, s. 591) < Kırg. *cuguy* “çınlayan; yılışık, dalkavukluk, yapışan” < *cuguy*+*L₃A*-n- < *cuguylan*-]

makta- (макта-) “övmek, methetmek.” (KırgTS, II, s. 1564) *Arzıkul dağı bir katar sözdördü aytıp, inisin çañ cuguzbay maktay baştadı.* “Arzıkul daha birçok söz söyleyip, kardeşini övmeye başladı.” (KTTS, s. 901) [Moğ. (?) < **magta-* “övmek, methetmek, yüceltmek, göklere çıkarmak, lehinde konuşmak” (Lessing, 2017, s. 638)]

2.14. Söyleşme-Gevezelik Fiilleri

acıkızdan- (ажыкыздан-) “yersiz, uygunsuz sözleri söyleyerek kendini göstermek.” *Al emmen? Bir kudaydı talaşır, bölüşö albay koyduyarbı? -Petruha acıkızdana baştadı.* “O nedir yaptığınız? Bir Tanrıyı paylaşamadınız mı? diye Petruha yerli yersiz konuşmaya başladı?” (KırgTS, I, s. 32). [Kırg. < *acıkız* “yerli yersiz konuşan” < *acıkız*+*L₃A*-n- < *acıkızdan*-]

alcaŋda- (алжаңда-) “patavatsızlık etmek.” *Ar kimderge alcaŋdap / Külö turgan men emes.* “Herkes karşı patavatsızca davranıp / Gülecek olan ben değilim.” (KırgTS, I, s. 82). [< **alca*+/*ŋ*+*dA*- < *alcaŋda*- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 99)]

aŋgemeleş- (аңгемелеш-) “sohbet etmek.” *Çoguu tamaktanıp, uzak aŋgemeleştik.* “Beraber yemek yedik, uzun uzun sohbet ettik.” (KırgTS, I, s. 120). [Far. < *hengāme* “1. topluluk. 2. telaş, hayhuy. 3. kavga. 4. macera.” (KFTS, s. 1771) < Kırg. *aŋgeme* < *aŋgeme*+*L₃A*-ş- < *aŋgemeleş*-]

ayıŋda- (айында-) “dedikodu etmek, çekiştirmek.” *El ayıŋdap cürbösün.* “El âlem dedikodu etmesin.” (KırgTS, I, s. 195). [ET. < *ay-* “konuşmak, söylemek, beyan etmek” (EDPT, s. 266; ÊSTJa, 1978, s. 99-100; DTS, s. 25) < Kırg. *ay-(I)ŋ* “söz, söylenti, dedikodu” < *ay-(I)ŋ*+*L₃A*- < *ayıŋda*-]

baarlaş- (баарлаш-) “sohbet etmek.” *Bu tuuraluu bugün biz cazuuçunun bir tuugan karındaşı Roza Aytmatova menen baarlaştık.* “Bununla ilgili biz, bugün yazarın küçük kız kardeşi Roza Aytmatova ile sohbet ettik.” (KırgTS, I, s. 227). [ET. < *bağır* “karaciğer (birçok mecazi anlamı bulunmaktadır).” (EDPT, s. 317; ÊSTJa, 1978, s. 17-18; DTS, s. 78) < Kırg. *baar* “gönül” < *baar*+*L₃A*-ş- < *baarlaş*-]

bacıra- (бажыра-) “1. neşeli şekilde çok konuşmak. 2. boş konuşmak, gevezelik etmek.” *Baştadı kebin bacırap.* “Yüksek sesle neşeli neşeli konuşmaya başladı.” (KırgTS, I, s. 230). [< **ba*+/*Cİr*+*A*- < *bacıra*- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 107; Omuralieva, 2021, s. 347)]

cacıl-da- (жажылда-) “1. alev almak, alevlenmek. 2. söylenmek, çok konuşmak, uzatmak.” *Tegirmendi şıltoo kılıp “seni atayı çakırıp keldi” -dep cacıldap kirdi.* “Değirmeni bahane ederek seni çağırdı” deyip söylenerek girdi.” (KırgTS, I, s. 493). [< **cac*+/*Il*+*dA*- < *cacıl-da*- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 149)].

kalcıra- (калжыра-) “1. yerli yersiz, saçma sapan konuşmak. 2. takati kesilmek, gücü azalmak.” *Barkımdı bilbey kalcırap...* “Değeri bilmeden saçma sapan konuşup...” (KırgTS, II, s. 1104). [< **kal*+/*Cİr*+*A*- < *kalcıra*- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 222; Omuralieva, 2021, s. 347)]

kaybatta- (кайбатта-) “dedikodu çıkarmak, dedikodu yapmak.” *Biri maktasa başıŋ aylannasın, biri kaybattasa caŋın kıynalbasın.* “Biri överse başın dönmesin, biri dedikodunu yaparsa canın sıkılmasın.” (KırgTS, II, s. 1193). [Ar. *ğiybet* “arkasından konuşma, çekiştirme, gıybet” (KATS, s. 1291) < Kırg. *kaybat* “dedikodu, söylenti” < *kaybat*+*L₃A*- < *kaybatta*-]

kepteş- (кептеш-) “laflamak, sohbet etmek.” (KırgTS, II, s. 1245). *Ee, kokuy, kızdın özü menen kepteşken çok beleñ.* “Ya, yazık, kızla bizzat konuşmamış mıydın?” (KTTS, s. 693). [Far. < *gep* “1. söz, laf. 2. iri yarı, kaba.” (KFTS, s. 1260) < Kırg. *kep* “söz, laf; haber, bilgi” < *kep*+*L₃A*-ş-]

körünüş- (көрүнүш-) “1. görüşmek, buluşup konuşmak. 2. selamlaşmak, selam vermek.” *Bir saat körünüşpöy kalsa, çiy-pıyı çıgat.* “Bir saat görüşmezlerse telaşa düşer.” (KırgTS, II, s. 1428) [ET. *kö-r- “görmek, bakmak” (EDPT, s. 736; ÊSTJa, 1980, s. 77-79; DTS, s. 317) < kör-ü-n- < körün- “görünür olmak, görünmek” (EDPT, s. 746) < körün-ü-ş- < körünüş-] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde kelimenin kökü ve türevleri görülmektedir.

mañızdan- (маңыздан-) “anlamsız ve insanı rahatsız edecek derecede sürekli konuşmak.” (KırgTS, II, s. 1574) *Mañızdanıp cüylöö.* “Sürekli konuşup duruyor.” (KTTS, s. 908). [Far. (?) < mağz “1. beyin 2. iç, öz. 3. çekirdek. 4. burun. 5. cevher.” (KFTS, s. 1533) < Kırg. mañız+L₃A-n- < mañızdan-]

mayekteş- (маектеш-) “1. konuşmak, sohbet etmek. 2. görüşmek, buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek.” *Kömür kende bolup, cumuşçular menen mayekteşti.* “Kömür madenine giderek işçilerle görüştü.” (KırgTS, II, s. 1586). [Kırg. mayek “söz, lakırtı, laf” < mayek+L₃A-ş- < mayekteş-] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

sandırakta- (сандыракта-) “1. hâlsiz şekilde sallana sallana yürümek. 2. saçmalamak, saçma sapan konuşmak, anlamsız konuşmak.” *Boldu emi, köp ele sandıraktay berbe!* “Yeter artık, daha fazla saçmalama!” (KırgTS, II, s. 1853). [< *san+dİr+A-k+L₃A- < sandırakta- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 218; Omuralieva, 2021, s. 244)]

sayra- (сайра-) “1. ötmek, (kuş veya böcekler) ses çıkarmak. 2. şakımak, güzel şarkı söylemek. 3. (müzik aleti) güzel ses çıkarmak. 4. çok konuşmak, uzun uzun anlatmak.” *Adamdın baarı muñkanıp / Armanın aytıp sayradı.* “İnsanların hepsi hüzünlenip / Ukdelerini uzun uzun anlattılar.” (KırgTS, II, s. 1869) [< *say+/Ir/+A- < sayra- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 291; Omuralieva, 2021, s. 234)]

sırdaş- (I) (сырдаш-) “1. sırdaş olmak, karşılıklı sırrını söylemek, sırrını paylaşmak. 2. dertleşmek.” *Kim menen sırdaşam?* “Kiminle dertleşirim?” (KırgTS, II, s. 1891). [Ar. < sirr “1. sır. 2. kök. 3. orta. 4. asıl. 5. nikah. 6. değerli. 7. Tanrı’nın hikmeti.” (KATS, s. 1036) < Kırg. sır “sır, gizli kalan, gizli tutulan şey” < sır+L₃A-ş- < sırdaş-]

sukbattaş- (сукбатташ-) “sohbet etmek.” *Sopulardın biri oluya menen sukbattaşıp olturdu.* “Sofulardan biri evliya ile sohbet ediyordu.” (KırgTS, II, s. 1938) [Ar. < şuhbet “1. sohbet etmek. 2. dost olmak. 3. söz.” (KATS, s. 1116) < Kırg. sukbat “sohbet, konuşma, söyleşi.” < sukbat+L₃A-ş- < sukbattaş-]

süylöş- (сүйлөш-) “1. işt. *süylö-*. 2. konuşmak, ilişki kurmak veya ilişkiyi sürdürmek. 3. herhangi bir konuda görüşmek, konuşmak. 4. sohbet etmek, konuşmak. 5. biriyle herhangi bir konuda anlaşmak.” *Ağay menen can düynömdö süylöşöm.* “Hayalimde hoca ile sohbet ediyorum.” (KırgTS, II, s. 1958). [bk. *süylö-* < *süylö*+L₃O-ş-]

şalpi- (II) (шалпы-) “patavatsızca, edepsizce çekinmeden, sıkılmadan konuşmak.” *Uyatsız şalpıgan sözdörün esine tüşürdü.* “Edepsizce söylediği patavatsız sözleri hatırladı.” (KırgTS, II, s. 1969) [< *şalp+I- < şalpi- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 298)]

şurtulda- (шуртулда-) “yerli yersiz her leye karışarak gevezelik etmek.” *Eñ bir şurtuldagan adam.* “Çok fazla yerli yersiz her şeye karışarak gevezelik eden kimsedir.” (KırgTS, II, s. 1999). [< *şurt+/Il/+dA- < şurtulda- “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 305)]

tanti- (танты-) “saçmalamak, yersiz konuşmak.” *Sen emne dep tantıp catasıñ.* “Sen neler saçmalıyorsun?” (KırgTS, II, s. 2034). [$< *tant+I- < tanti-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 309)]

tantıra- (тантыра-) “saçmalamak, gereksiz yere konuşmak.” *Emne dep tantırap catasıñ.* “Neler saçmalıyorsun?” (KırgTS, II, s. 2034). [$< *tant+Ir/+A- < tantıra-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 309)]

tikilde- (тикилде-) “1. çekinmeden konuşup durmak. 2. çabuk, hızlı şekilde hareket etmek.” *Çoñ kişini kiçireytip koygondoy tikildet! – dep, ayabay katkırıp küleşkön bolcu.* “Sanki büyümüş de küçülmüş gibi çekinmeden konuşup duruyor!” (KırgTS, II, s. 2126). [$< *tik+Il/+dA- < tikilde-$ “yansımali fiil” (Tazhieva, 2020, s. 320)]

uşakta- (ушакта-) “dedikodu yapmak, kovculuk etmek, gıybet etmek, çekiştirmek.” *Birin-biri uşaktap, but tosuşat.* “Birbiriyle ilgili dedikodu yaparak ayaklarına çelme takarlar.” (KırgTS, II, s. 2259). [DLT *uşak* “laf taşıma” $< uşakla-$ “laf taşımak” (Ercilasun ve Akkoyunlu 2020, s. 925); CC *uşak~uyşah* “dedikodu, laf taşıma” (CC II 81a/26b; 58b/17) $< Kırg. uşak+L_3A- < uşakta-$]

2.15. Hakaret-Küfür-Tehdit Fiilleri

akaratta- (акаратта-) “hakaret etmek.” (KırgTS, I, s. 61) [Ar. $< haḳāret$ “aşağılamak, hakaret etmek, horlamak; değersiz olmak, zelil olmak.” (KATS, s. 765). $< Kırg. akarat < akarat+L_3A- < akaratta-$]

bokto- (бокто-) “sövmek, küfretmek.” *Kaarı kelip Çalkalmak / Katuu aytıp boktodu.* “Hiddetlenip Çalkuyruk / Ağır sözlerle sövdü.” (KırgTS, I, s. 392) [ET. $< bok$ “yeşil küf; pas 2. dışkı, gübre” (EDPT, s. 311; ÊSTJa, 1978, s. 183; DTS, s. 112) $< Kırg. bok+L_3O- < bokto-$]] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde kelimenin köküne tesadüf edilmektedir.

kacan- (кажан-) “1. sövmek, küfretmek. 2. emek çekmek.” *Açuusu kelip kacanıp / Er Canışka cakındap.* “Öfkelenerek sövüp / Er Canış’a yaklaşıp.” (KırgTS, II, s. 1080) [$< *kac+A- < kaca-$ “yansımali fiil” (?) (ÊSTJa, 1997, s. 183) $< *kaca-n- < kacan-$]

keket- (кекет-) “birini azarlayarak korkutmak, gözdağı vermek, tehdit etmek.” *Anın akırkı sözdörü keketkendey uguldu.* “Onun son sözleri tehdit ediyormuş gibi geldi.” (KırgTS, II, s. 1226). [ET. $< *kek$ “öfke, hiddet, gazap, nefret, kin” (EDPT, s. 707; ÊSTJa, 1997, s. 24-25; DTS, s. 295; VEWT, s. 247) $< Kırg. kek-e-t- < keket-$ (?) krş. Kırg. *keken-* “kin bağlamak veya kin beslemek”]

opuzala- (опузала-) “tehdit etmek, göz dağı vermek, yıldırmaq.” *Kelgen elçilerdi Ormon kan opuzalap koyçu.* “Gelen elçilere Orman gözdağı verdi.” (KırgTS, II, s. 1727). [Kırg. $< *opuza$ “tehdit, gözdağı” $< opuza+L_3A- < opuzala-$; krş. Far. $*pā-būs$ “ayak öpen” $> Kırg. opuza$ (?) (Akın, 2022b, s. 532)]. Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

sögüş- (сөгүш-) “sövüşmek, birbirine sövmek.” (KırgTS, II, s. 1922). [ET. $< sök-$ (I) “sövmek, hakaret etmek, azarlamak” (EDPT, s. 818; DTS, s. 509) $< söğ-(ü)-ş-$ “birbirine lanet okumak; hakaret etmek, sövmek” (EDPT, s. 823; DTS, s. 511; OTWF II, s. 566)]. Kelimenin kökü ve türevleri Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde yer almaktadır.

sök- (I) (сөк-) “sövmek, küfretmek.” (KırgTS, II, s. 1922). [ET. < sök- (I) “sövmek, hakaret etmek, azarlamak” (EDPT, s. 818; DTS, s. 509)] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde kelimenin köküne tesadüf edilmektedir.

tildeş- (тилдеш-) “1. işt. *tilde-*. 2. küfürleşmek.” *Eki taraf biri-biri ayabay menen tildeşti.* “İki taraf birbirlerine karşılıklı küfrettiler.” (KırgTS, II, s. 2129) [ET. < *til* ~ *til* “dil, konuşma uvzu; dil, lisan, söz” (EDPT, s. 489; DTS, s. 559) < *til*+*L3A-* ~ *til*+*L3A-* < *tilda-* ~ *tilde-* “dil uzatmak, bahane bulmak” (EDPT, s. 494; DTS, s. 566) < Kırg. *til*+*L3A-*-] Eski Türkçe dönemine ait tarihî metinlerde kelimenin köküne tesadüf edilmektedir.

2.16. Ayıplama-Suçlama Fiilleri

ayıpta- (айыпта-) “suçlamak.” *Nazima akçanı aldı dep eñ obolu anı ayıptayt.* “Çünkü Nazima, parayı aldı diye ilk önce onu suçlar.” (KırgTS, I, s. 196). [Ar. < ‘ayb “ayıp, kusur” (KATS, s. 1262) < Kırg. *ayıp* < *ayıp*+*L3A-* < *ayıpta-*]

camanda- (жаманда-) “kötülemek.” *Akimge camandap catkanday.* “Hâkime kötülüyor gibi.” (KırgTS, I, s. 515). [ET. < *yaman* “kötü, şeytan vb. (insanlar ve nesneler için).” (EDPT, s. 937; DTS, s. 231) < Kırg. *caman* “1. kötü, berbat, fena. 2. kötü insan.” (KırgTS, I, s. 514) < *caman*+*L3A-* < *camanda-*]

coopto- (жоопто-) “suçlamak, suçu başkasına yüklemek.” (KırgTS, I, s. 515). *Kılınıştuu üçün cooptoduk.* “Suçlu olduğu için cezalandırdık.” (KTTS, s. 478). [bk. *cooptoş-* || *coop*+*L3O-* < *coopto-*]

künöökörlö- (күнөөкөрлө-) “suçlamak, suç işlediğini öne sürmek.” *Ak cerden künöökörlöp calaa çaptı.* “Suçsuz yere suçlayarak iftira attı.” (KırgTS, II, s. 1517). [Far. < *gunāh* “1. suçlu. 2. günaha girmiş, günahkâr.” (KFTS, s. 1290) < Kırg. *künöö* “Suç, günah.” < *künöö*+*kör* < *künöökör* “Günahkâr.” < *künöökör*+*L3O-* < *künöökörlö-*]

künöölö- (күнөөлө-) “suçlamak, suç işlediğini öne sürmek.” *Mani enesiz öskönünö atasın künöölöyt.* “Mani, annesiz büyüdüğü için babasını suçlar.” (KırgTS, II, s. 1518). [Far. < *gunāh* < Kırg. *künöö*+*L3O-* < *künöölö-*]

2.17. Alay-Aşağılama-Azarlama Fiilleri

azilde- (азилде-) “şaka yapmak, alay etmek.” *Al emi cıl cañırganda dağı bir çoğuluştay aytkanında “Prezident azildep catat” dep külip koyuşkan.* “Yeni yıl geldiğinde ise yine bir toplantıda konuştuğunda ‘Başkan şaka yapıyor.’ diyerek gülüp geçmişlerdi.” (KırgTS, I, s. 222). [Ar. < *hezl* “1. şaka. 2. saçma, zırva, boş söz.” (KATS, s. 1832) < Kırg. *azil* < *azil*+*L3A-* < *azilde-*]

caala- (жаала-) “1. bir şeye kızıp bağırmak, azarlamak, kötü söz söylemek. 2. kahkahayla gülmek.” *Canımdagılar caalap ciberiştı.* “Yanımdakiler öfkeyle bağırıştı.” (KırgTS, I, s. 489) [Ar. < *cāhil* “1. cahil, bilgisiz, bilmeyen. 2. deneyimsiz, toy.” (KATS, s. 665) < Kırg. *caal* < *caal*+*A-* < *caala-*]

ceki- (жеки-) bk. **zeki-** (зеки-).

cekir- (жекир-) “birini azarlamak, paylamak, kızmak, tekdir etmek, çıkışmak.” *Birin biri cekiret.* “Birbirlerini paylarlar.” (KırgTS, I, s. 575). [ET. (Uyg.) < **yäk* “Şeytan, iblis, canavar” (?) (EDPT, s. 910; ÊSTJa, 1989, s. 170-171) < Kırg. *cek* “Nefret.” < *cek*+*Ir-* < *cekir-* (?)] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

cemele- (жемеле-) “azarlamak, söylenmek, kızıp bağırmak.” *Maga kabar berbeysinbi-dep cemelep kaldı.* “Bana niçin haber vermiyorsun? diyerek azarladı.” (KırgTS, I, s. 582). [Moğ. (?) < *ceme ~ cime “yol, yöntem, metot, usul, tarz, işlem; suçlama, azar, paylama; yanlış, kusur, kabahat, hata” < cemele- ~ cimele- “azarlamak, kusur bulmak; suçlamak, itham etmek” (Lessing, 2017, s. 1240-1241).

kaca- (кажа-) “1. kemirmek, sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak. 2. kemirmek, aşındırmak, yemek. 3. mec. azarlamak, paylamak. 4. içini kemirmek. 5. kaşımak.” *Kayaşa aytkan adamdın / Kañçasın mülçüp kacagan.* “Cevap veren adamın / Kaçını azarlamış.” (KırgTS, II, s. 1079). [< *kac+A- < kaca- “yansımalı fiil” (?) (ÊSTJa, 1997, s. 183)]

kacala- (кажала-) “1. kemirmek, sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak. 2. otlamak, ot yemek. 3. mec. azarlamak, paylamak.” *Kudaynazar anı kacalay baştağı.* “Kudaynazar, onu azarlamaya başladı.” (KırgTS, II, s. 1079). [bk. **kaca-** < **kaca-la-**]

kakmala- (какмала-) “tekrar tekrar azarlamak.” *Biy arı cür-dep kakmalap koydu.* “Hâkim, ‘Uzak dur!’ diye azarladı.” (KırgTS, II, s. 1096) [ET. < *kak- “1. kızgın olmak, kızdırmak. 2. iftira etmek, rezil etmek. 3. kaba bir şekilde reddetmek; atmak, karşılık vermek. 4. vurmak, dokunmak.” (EDPT, s. 609; ÊSTJa, 1997, s. 223-224) < Kırg. **kakmala-** (< *kak-mA+L₃A-) krş. **kakı-** “darılmak, kızmak” (VEWT, s. 223).

kakşıkt- (какшыкта-) “alay etmek, dalga geçmek.” *Isık-Köldö casap Balıkçını bilbeysinberbi?- dep kakşıktadı Gülayım.* “Isık-Köl’de yaşayıp balıkçıyı bilmiyor musun?” diye alay etti Gülayım.” (KırgTS, II, s. 1098) [**kakşıkt-** (< *kak-şl-k+L₃A-) (bk. ÊSTJa, 1997, s. 222-223); (bk. **kakmala-**)]

kap- (кап-) “1. kapmak, köpek ısırmak. 2. mec. ağır konuşmak, sözle saldırmak.” *Ürböy kapkan it caman.* “Havlamadan kapan köpek yamandır.” (KırgTS, II, s. 1137) [ET. (Uyg.) < **kap-** “kavramak, yakalamak, kapmak” (EDPT, s. 580; DTS, s. 420)] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

kekeerde- (кекээрде-) “iğnelemek, üstü kapalı söz söylemek.” *Diaz kekeerdep coop kaytardı.* “Diaz, iğneleyerek cevap verdi.” (KırgTS, II, s. 1225). [Kırg. **kekeer** “1. iğneli, kinayeli. 2. iğneleme.” < *kekeer+L₃A-] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

keleçele- (келечеле-) “dalga geçmek, eğlenmek, alay etmek.” (KırgTS, II, s. 1229). *Oturgan kız-kelinder keleçele baştaştı.* “Oturkan kadınlar alay etmeye başladı.” (KTTS, s. 34). [Kırg. **keleçe** “alay, istihza” < *keleçe+L₃A- < **keleçele-**] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

kelekele- (келекеле-) “alay etmek.” *Birok eç kimisi kelekelegen suroonu berişken cok.* “Fakat kimse alay edici soru sormadı.” (KırgTS, II, s. 1230). [Kırg. **keleke** “şaka, alay” < *keleke+L₃A-] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

kerele- (кереле-) “birini azarlamak.” *Ançalık kakşık aytpa kerelep.* “O kadar iğneleyerek azarlama.” (KırgTS, II, s. 1248). [ET. < *ker- ~ ger- “germek, yayılmak” (EDPT, s. 735) < Kırg. *ker-A₁A- < **kerele-** (?) Kelimenin köküne Eski Türkçe metinlerde tesadüf edilmektedir.

küygüz- (күйгүз-) “1. mec. alay etmek. 2. yakmak, yanmasını sağlamak, tutuşmak. 3. yakmak, ışık vermesini sağlamak.” *Küygüzdü kırgız meni, dep...* “Alay etti Kırgız benimle, diye.” (KırgTS, II, s. 1533). [ET. < köy- “yanmak” (DTS, s. 312; ÊSTJa, 1997, s. 88; Wilkens,

2021, s. 414) < Kırg. *küy-* < *küy-GUz-* < *küygiüz-*] Kelimenin kökü, Eski Türkçe dönemi tarihî metinlerde geçmektedir.

maskarala- (маскараля-) “maskara etmek, rezil etmek.” (KırgTS, II, s. 1578). *Törönün betin açıp maskaralap...* “Efendinin yüzünü açıp alay edip...” (KTTS, s. 911). [Ar. < *maşhara* “1. alay konusu. 2. soytarı, maskara. 3. eğlenme.” (KATS, s. 1576) < Kırg. *maskara* < *maskara+L₃A-* < *maskarala-*]

mazakta- (мазакта-) “alay etmek.” *El anı canı açıp da, mazaktap da tiktegenin sezip turdu.* “Halkın ona hem acıyarak hem alay ederek baktığını hissediyordu.” (KırgTS, II, s. 1591). [Ar. < *muzāḥ* “şaka, latife, mizah” (KATS, s. 1561) < Kırg. *mazak* < *mazak+L₃A-* < *mazakta-*]

şıldında- (шылдында-) “alay etmek.” *Emne meni şıldındap catasıñ?* “Niye benimle alay ediyorsun?” (KırgTS, II, s. 1984). [Kırg. *şıldın* “Alay.” < **şıldın+L₃A-* < *şıldında-* (?) “yansımali fiil”] Tarihî Türk lehçelerinde kelime tespit edilmemiştir.

tilde- (тильде-) “azarlamak, fırçalamak, paylamak.” 2. kızmak, söylenmek.” *Murun uruşup, tildep turup aytçu.* “Önce kızıp azarladıktan sonra anlatırdı.” (KırgTS, II, s. 2128). [ET. < *til* ~ *til* “dil, konuşma uvzu; dil, lisan, söz” (EDPT, s. 489; DTS, s. 559) < *til+L₃A-* ~ *til+L₃A-* < *tilda-* ~ *tilde-* “dil uzatmak, bahane bulmak” (EDPT, s. 494; DTS, s. 566)] Kelimenin kökü, Eski Türkçe dönemi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

zeki- (зеки-) “azarlamak, çıkışmak, paylamak, söylenmek.” *Berkilerdi zekip, tapşırmanı katuu berip cattı.* “Diğerlerine çıkışarak ağır bir görev verdi.” (KırgTS, II, s. 2307) [ET. (Uyg.) < **yäk* “Şeytan, iblis, canavar” (?) (EDPT, s. 910; ÊSTJa, 1989, s. 170-171) < Kırg. *cek* “nefret” < *cek+I-* ~ *zek+I-* < *ceki-* ~ *zeki-* (?)] Kelimenin kökü, Eski Uygur Türkçesi tarihî metinlerde tespit edilmektedir.

3. Sonuç

Bu çalışmada, Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesindeki iletişim fiilleri ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda iki ciltten oluşan *Kırgızca-Türkçe Sözlük* (2023) adlı eserin taranmasıyla iki yüz yirmi bir (221) iletişim fiili tespit edilmiştir. Çalışmaya konu olan iletişim fiilleri, on yedi başlık altında anlamsal yönden sınıflandırılmıştır. İletişim fiillerinin sınıflandırılmasında, “konuşma tarzı fiilleri” 55 fiille sayısal anlamda en geniş grup olarak belirlenmiştir. Çalışmada, iletişim fiillerinin yapı bakımından dağılımlarına bakıldığında 221 fiilden 10’unun basit, 211 fiilin ise türemiş yapıli fiil olduğu tespit edilmiştir. Basit yapıli fiillerden *alka-* *ayt-*, *de-*, *kat-*, *sök-* gibi 9 fiilin Türkçe ve 1 fiilin ise (*makta-*) Moğolca kökenli olduğu görülmüştür. Türemiş yapıdaki fiillerden 161 fiilin Türkçe kök veya tabandan türediği belirlenmiştir. Geriye kalan fiillerden 24’ünün Arapça kelime + Türkçe ek, 10’nunun Farsça kelime + Türkçe ek, 7’sinin Moğolca kelime + Türkçe ek ve 1’inin Fransızca kelime + Türkçe ek yapıyla kurulduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ses yansımali kök veya tabanlara getirilen eklerle türeyen fiillerin sayısı 98’dir. Türemiş yapıdaki 8 fiilin ise kökeni tespit edilememiştir. İncelemede köken ayırt etmeksizin tespit edilen yapıim eklerine göre fiillerin dağılımı şu şekildedir:

İsimden fiil yapma ekleri: {+A-/O-} ekiyle otuz bir (31), {+AlA-} ekiyle bir (1), {+An-} ekiyle bir (1), {+dA-, +dö-; ta-/tö-} ekiyle kırk altı (46), {+I-/U-} ekiyle dört (4), {+Ir-} ekiyle üç (3), {+KIr-} ekiyle dört (4), {+L₃A-/L₃O-} ekiyle altmış dört (64), {+L₃A-n-/L₃O-n-} ekiyle dokuz (9), {+L₃A-ş-/L₃O-ş-} ekiyle on dokuz (19), {+L₃A-t-/L₃O-t-} ekiyle iki (2), {+(U)k-} ekiyle bir (1), {+şA-} ekiyle bir (1) olmak üzere toplam yüz seksen yedi (187)

fiil. Fiilden fiil yapma ekleri: {-AlA-} ekiyle iki (2), {-a-} ekiyle bir (1), {-Dİr/-DUr-} ekiyle üç (3), {-GUz-} ekiyle bir (1), {-I/-U-} ekiyle bir (1), {-n/- (I)n/- (U)n-} ekiyle dört (4), {- (I)ş-} ekiyle dokuz (9), {-r/-ar-} ekiyle bir (3), {-t-} ekiyle bir (1), {-z-} ekiyle bir (1) olmak üzere yirmi dört (24) fiil incelenmiştir.

Fiil türetiminde kullanılan ekler incelendiğinde, isimden fiil türeten {+L₃A-/L₃O-} eki ve işteş çatı kurarak fiilden fiil türeten {- (I)ş-} ekinin diğer yapım eklerine göre daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada, Kırgız Türkçesinin söz varlığında yer alan ancak tarihî Türk lehçelerinde tespit edilemeyen fiiller de bulunmaktadır. Örneğin, *akıylaş-*, *mıkıylaş-*, *mayekteş-*, *opuzala-*, *kekeerde-* ve *şıldında-* gibi fiiller, Kırgız Türkçesinin söz varlığında almalarına rağmen tarihî Türk lehçelerinde tespit edilmemiştir.

İletişim fiillerinin mental fiillerle olan ilişkisi, bu alanda yapılan çalışmalarda tartışmalı bir konudur. Bazı araştırmacılar iletişim fiillerini mental fiillerin bir alt sınıfı olarak görürken, diğerleri bu iki fiil sınıfını birbirinden bağımsız olarak değerlendirmektedir. Mental sürecin sonucu olarak ortaya çıkan bir eylemi ifade eden bu fiil grubunun mental fiillerden ayrı olarak ele alınması bize göre daha yerinde olacaktır. Ayrıca iletişim fiilleri üzerine yapılan çalışmalarda, bu fiillerle ilgili terminolojik tutarlılığın sağlanması da çözümlenmeyi bekleyen diğer önemli sorundur. İletişim fiillerinin terim sorununa öncelik verilmesi, konunun tarihî ve diğer çağdaş Türk lehçelerindeki durumunun incelenmesi, bu alandaki çalışmalara önemli bir katkı sunacaktır.

Kısaltmalar

Ar.: Arapça

bk.: Bakınız

CC: Codex Cumanicus

DLT: Divânü Lûgât-it-Türk

DTS: Drevnetyurkskiy Slovar

EDPT: bk. Clauson,

ÊSTJa: bk. Êtimologičeskiy slovar' Tjurkskix jazykov

ET.: Eski Türkçe

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

Kırg.: Kırgız Türkçesi

KırgTS I-II: Kırgızca-Türkçe Sözlü,

KTTS: Kırgız tilinin tüşündürmö sözdüğü

Moğ.: Moğolca

OTWF II: bk. Erdal

VEWT: bk. Räsänen

Kaynaklar

- Abduldayev, E. ve İsayev, D. (1984). *Kırgız tilinin түşündürmө sözdүğü*. Frunze.
- Akın, C. (2009). Kırgız sözlükçülüğü ve Kırgız Türkçesinin sözlükleri. *Journal of Turkish Studies*, 4(4), 47-70. Doi: 10.7827/TurkishStudies.800
- Akın, C. (2022). *Kırgız Türkçesindeki alıntı kelimelerin ses değişimleri ve karşılaştırmalı sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Alyılmaz, S. ve Alyılmaz, C. (2018). Ağız bilimi çalışmalarının Türkçe öğretimi açısından önemi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 45, 1-34. Doi:10.24155/tdk.2018.55
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2022). *Codex Cumanicus*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Arıkoğlu, E., Alimova C., Askarova, R. ve Selçuk B. K. (2023). *Kırgızca-Türkçe sözlük I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. ve Finegan, E. (1999). *Grammar of spoken and written English*. London: Longman. <https://doi.org/10.1177/00754242022502>
- Bilgin Aksoy, G. (2022). Anlam bilimsel bir fiil kategorisi olarak mental fiiller. *Dil Araştırmaları*, 16(30), 115-137. <https://doi.org/10.54316/dilarastirmalari.1088067>
- Biray, N. (2007). Kazak şivesi ve Denizli ağzında kök hâldeki benzer idrak fiillerinde anlam farklılaşmaları. *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*. 6-7-8 Eylül 2006, Denizli, s. 307-314.
- Blagova, G. F., Dıbo, A. V. ve Rassadin, V. İ. (1997). *Etimologicheskij slovar' tyurkskih yazikov (Obshchetjurkskie i mezhtyurkskie osnovy na bukvy "k", "q")*. Rossijskaya Akademiya Nauk İnstitut Yazıkoznaniya. (ÊSTJa, 1997)
- Blagova, G. F., Dıbo, A.V., Nasilov, D. M., Levitskaya, L. S., Rassadin, V. İ., ve Potseluevskiy, E. A. (2003). *Etimologicheskij slovar' Tyurkskih yazikov. (Obshchetjurkskie i mezhtjurkskie leksicheskiye osnavi na bukvy "l", "m", "n", "p", "s")*. Rossijskaya Akademiya Nauk İnstitut Yazıkoznaniya. (ÊSTJa, 2003)
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon. (EDPT)
- Devellioğlu, F. (2020). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın.
- Dıbo, A. V., Levitskaya, L. S. ve Rassadin, V. İ. (2000). *Etimologicheskij slovar Tyurkskih yazikov (Obshchetjurkskie i mezhtyurkskie leksicheskiye osnavi na bukvy "k")*. Rossijskaya Akademiya Nauk İnstitut Yazıkoznaniya. (ÊSTJa, 2000).
- Dixon, R. (1991). *A new approach to English grammar, on semantic principles*. Clarendon Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198242727.001.0001>
- Doğan, N. (2022). Türkçede iletişim fiilleri: fiillerin sınıflandırılmasında hibrit yaklaşım. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, BİAD 12(3), 2441-2466. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1184961>
- Doğru, F. (2021). Risâletü'n-Nushiyye'de iletişim fiilleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 138-154. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.987637>
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2020). *Kâşgarlı Mahmud-Divânü Lûgât-it-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic word formation*. Wiesbaden.

- Erdem, M. (2007). Oğuz grubu Türk lehçelerinde iletişim fiilleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 94-103. http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/IV-2_Haziran/22_MTAD_4-2_MErdem_94-103.pdf
- Güz, N. (2012). İletişim süreci ve temel öğeler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (7), 121-142. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/212892>
- Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde mental fiiller*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. <https://doi.org/10.14527/9786052418031>
- Jackendoff, R. S. (1990). *Semantic structures*, Massachusetts Institute of Technology Press.
- Kanar, M. (2012). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say.
- Kanar, M. (2019). *Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say.
- Karahan, A. (2006). Memlük-Kıpçak Türkçesi sözvarlığı: Yansıma fiiller üzerine bir inceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 20, 105-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/156881>
- Karahancı, İ. (2022). “Sevgili Arsız Ölüm’de iletişim eylemleri”. *Prof. Dr. Kerime Üstünoğlu Armağanı*. H. Aydın, İ. Karahancı (ed.), (ss. 569-595). İstanbul: Efe Akademi.
- Lessing, F. D. (2017). *Moğolca-Türkçe sözlük*. (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Levin, B. (1993). *English verb class and alternations: a preliminary investigation*. University of Chicago.
- Levitskaya, L. S. (red.) (1989). *Etimologicheskij slovar Tyurkskih yazıkov. (Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie osnovı na bukvy “dž”, “ž”, “j”)*. Akademiya Nauk SSSR Institut Yazıkoznaniya. (ÊSTJa, 1989)
- Nadalyayev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., ve Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurksij Slovar. İzdatel'stvo Nauka. (DTS)*
- Omuralieva, A. (2021). *Türk yazı dilleri ve lehçelerinde yansımali fiillerin yapısı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen*. Helsinki. (VEWT)
- Sevortyan, E. V. (1974). *Etimologicheskij slovar Tyurkskih yazıkov (Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie osnovı na glasnye)*. İzdatel'stvo Nauka. (ÊSTJa, 1974)
- Sevortyan, E. V. (1978). *Etimologicheskij slovar Tyurkskih yazıkov (Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie leksicheskiye osnovı na bukvy “v”)*. İzdatel'stvo Nauka. (ÊSTJa, 1978)
- Sevortyan, E. V. (1980). *Etimologicheskij slovar Tyurkskih yazıkov (Obshchetyurkskie i mezhtyurkskie leksicheskiye osnovı na bukvy “v”, “g” i “d”)*. İzdatel'stvo Nauka. (ÊSTJa, 1980)
- Soydan, S. ve Saz, M. (2019). Lisânü't Tayr'da iletişim fiilleri. *Turkish Studies-Language and Literature*, 14(2), 855-878. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22503>
- Şahin, S. (2012). *Türkmen Türkçesinde mental fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirin User, H. (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı yazıtları söz varlığı incelemesi*. Kömen.
- Tazhieva, A. (2020). *Kırgız Türkçesinde yansımali kelimeler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (2019). *Türkçede Batı kökenli kelimeler sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Viberg, Å. (1994). Differentiation and Polysemy in the Swedish verbal lexicon. *Euralex, Amsterdam*, 204-215. <https://euralex.org/publications/differentiation-and-polysemy-in-the-swedish-verbal-lexicon/>
- Werth, P. (1998). Tired and emotional: On the semantic and pragmatics of emotion verb complementation, *In Speaking of Emotions*, Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110806007.409>
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch)*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen. <https://doi.org/10.17875/gup2021-1590>
- Ünsal, O. (2011). *İletişimin ABC'si*. Der.
- Yaylagül, Ö. (2005). Türk runik harfli metinlerde mental fiiller, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 17-51. http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/II-1_Mart2005/04_MTAD_2-1_OYaylagul.pdf
- Yıldız, H. (2016). *Eski Uygur Türkçesinde mental fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Ş. (2024). Behcetü'l-Hadâik'te iletişim fiilleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(38), 512-534. Doi: 10.33692/avrasyad.1369919
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız sözlüğü* (çev. Abdullah Taymas). Ankara: TDK.

Extended Abstract

Communication is the process in which individuals mutually share information about objects, events and phenomena in their environment and build a common world of meaning. Communication, which is inherent in human nature and allows them to interact with their environment and produce meaning, is a fundamental phenomenon specific to humans in this respect (Oskay, 2011, p. 1). People have two basic roles in the communication process: sender and receiver. In communication, the transmitter of the message (sender / giver) encodes the message in a way that it can be sent through a communication channel. This encoding is carried out by determining words, symbols or icons (Güz, 1998, 125; Oskay, 2011, p. 13). The most complex messages encoded by the sender are expressed more easily and transferred to the receiver through language signs. The basis of communication between people is formed by words, elements of words and speech (Alyılmaz and Alyılmaz, 2018, p. 8). There are some word classes in the vocabulary of the language that express the method of the communication process. Among these word classes, verbs are one of the most basic and functional lexical units of the language. In foreign literature, various classification proposals based on semantic, syntactic and grammatical functions of verbs have been presented (see Jackendoff, 1990; Dixon, 1991; Levin, 1993).

In semantic classification studies on verbs, “communication verbs” are considered within these classes. In this sense, it is among the remarkable topics that language researchers in Turkey have recently focused on. In the literature, the term “communication verbs” was introduced to Turkish linguistics based on the studies of Western linguists (Erdem, 2007, p. 94-103; Doğru, 2021, p. 139-142). In some linguistic studies, communicative verbs are considered as a subgroup of mental verbs (Viberg, 1994; Werth, 1998; Yaylagül, 2005; Şahin, 2012; Yıldız, 2016; Hirik 2018). Researchers such as Dixon (1991), Levin (1993) and Biber et al. (1999) have proposed a different classification by considering communication verbs as a separate verb class from mental verbs. On the other hand, there are some important studies conducted on communicative verbs in Turkey. Yaylagül (2005), in his study titled “Mental verbs in Turkish runic texts”, classified the data he obtained from runic texts into four groups as sense, emotion, memory and reasoning and explanation verbs. In this study, ay- “to say, command”, ti- “to say”, sözläş- “to contract; to talk”, etc. are analyzed under the title of “explanation verbs”. (Yaylagül, 2005, p. 24).

This article focuses on communicative verbs in Kyrgyz Turkish, one of the North-Western (Kypchak) Turkish dialects. The main purpose of this study is to determine the communicative verbs used

in Kyrgyz Turkish and group them according to their semantic features. In addition, it is aimed to examine the meaning, structure and origin features of these verbs and to compare their usage in today's Kyrgyz Turkish with their equivalents in Old Turkish. Within the scope of the study, communicative verbs were identified by scanning the two-volume work called Kyrgyz-Turkish Dictionary (2023) prepared by E. Arikoğlu, C. Alimova, R. Askarova and B. K. Selçuk. This dictionary, which constitutes the source of the study, is the most comprehensive dictionary of Kyrgyz Turkish with its seventy-four thousand entries. This comprehensive work differs from other dictionaries by reflecting the rich vocabulary of Kyrgyz Turkish. The verbs compiled from this dictionary were subjected to a comprehensive semantic classification. In this study, only simple and derived verbs are discussed, and compound verbs are excluded from the scope of this study. The relevant verbs in the study were examined in terms of meaning, structure and origin. In order not to increase the volume of the article, certain sample quotation sentences were included at the beginning of the articles. In the semantic classification of communication verbs, the studies of Ārnazarov (1982), Levin (1993) and Yıldız (2016) were used. However, in the classification phase, a new semantic classification proposal was put forward, taking into account other studies on the subject. In recent years, there has been an increase in the number of studies conducted in the field of cognitive linguistics in Turkey. In this context, "communication verbs" are among the research topics that linguists are interested in. In this study, communication verbs in Kyrgyz Turkish, one of the Northwestern (Kipchak) Turkish dialects, are analyzed. For this purpose, two hundred and twenty-one (221) communication verbs were identified by scanning the two-volume Kyrgyz-Turkish Dictionary (2023). The verbs were semantically classified under seventeen headings. In the semantic classification of communication verbs in Kyrgyz Turkic, "verbs of speech style" is numerically the largest group with 55 verbs. When the verbs in the study were analyzed in terms of structure, it was determined that 10 out of 221 verbs were simple verbs and 211 verbs were derived verbs. It was observed that nine of the simple structured verbs such as alka- ayt-, de-, kat, sök- are of Turkish origin and 1 (makta-) is of Mongolian origin. It was determined that the communicative verbs derived by adding suffixes to the noun roots or bases have a predominant place in the derived structured verbs. It was determined that 161 verbs derived from the derived structured verbs were derived from the Turkish root or base. In the study, the number of verbs derived from suffixes added to onomatopoeic roots or bases is 98. The origin of 8 verbs in the derived structure could not be determined.